

KERESZTÉNY MAGVETŐ.

XIV-ik évf.

September, October. 1879.

5-ik füzet.

AZ UNITÁRIUSOK SZÉKELY-KERESZTURI ZSINATÁNAK EMLÉKE.

I.

Megnyitó beszéd.

MLGS. DÁNIEL GÁBOR FŐGONDNOKTÓL.

Méltóságos és Főtisztelendő Zsinati Főtanács!

Megvallom némi elfogultság lep meg, midőn megnyitó beszédemet a tisztelt egyházi tanácsos urakhoz, kedves hitrokonaimhoz vagyok intézendő.

Mert ezen innepélyes alkalommal, midőn az első nyilvános ülésünk tartatik, midőn nemcsak rendes zsinati főtanácsunk, hanem ezzel kapcsolatosan az első unitárius püspök Dávid Ferencz emlékezetét akarjuk ünnepélyesen felujítani, nem rendelkezem azon elragadó kifejezésekkel, melyek az innepély magasztosságának megfelelőhethének.

Ha emlékem visszavezet a közelebbi zsinati főtanácsok üléseire, midőn püspökeink valamelyike, apostoli ihletséggel szólott ez alkalomból önökhöz, elfogultságom még növekszik, mert az én szavaim egyszerűek, nem elragadók, de azok eredete az igazság, vizsgálja az őszinteség, fogadják tehát hasonló érzellemmel.

Legyenek általam mindnyájan szívélyesen üdvözölve, mindnyájan együttesen és egyenként, kik bérczes hazarészünk közel és távol tájairól egyházunk érdekeinek fejlesztésére egybegyültek.

Legyen az akarat egy, mely vezessen tanácskozásainkban azon cél megközelítésére, mely közös és ez egyházunk jóléte.

Egy érzelem vezetett ide, ezen intézet falai közé, mely a valóságos buzgóság, az áldozatkészség, a közmivelődés iránti törekvés bár egyszerű jelképe, de ha figyelembe vesszük anyagi erőnket és főképp azon anyagi erőt, melylyel ezen tanoda vidékének és székely unitá-

rius lakossága rendelkezett, hízélgés nélkül vethetjük fel azon kérdést: vajjon hasonló áldozatkészségnek akadunk-e ilyen kifejezésére?

Ezen áldozatkészség, melynek a közelebbi években én is szemtanuja voltam, erős kifejezése a mi életrealóságunknak, mely jövőnk biztosításának egyik szilárd alapköve.

Elismerésre talált ez más felekezetbelieknél is, ezek is járultak ezen falak felemeléséhez, melyek angol hitrokonaink adománya által nyertek teljes béfejezést, mely iránti hálaérzet nemcsak egy díszes márvány-táblába, de sziveinkbe is be van vésve.

Mind ez csak kis része egyházi életünk mozzanatainak, de kétségen kívül egyházi történelmünk fényes lapjainak egyike.

Méltó tehát e hely jelen zsinatunk megtartására, mert ha szintén első püspökünk önfeláldozó életének folyása ezen kívül esik, de nincs megye hazánkban, mely több hitrokonokat számlálna mint Udvarhelymegye, hol Dávid Ferencz elvei maradandóbb viszhangra találtak volna.

Ha vallásunk eredetének bölcsője Olasz- és Lengyelhon, de ott az üldözés meghonosulni nem engedte.

Szűkebb körü hazánk Erdély és kiválóan a Székelyföld az, mely keblén ápolta és ha szintén egyházi életünk viszontagságos, ha itt is olykor sötét napok következtek be, de az élet még sem oltatott el, sőt gyökeret vert a lelkiismeret szabadsága.

Erős vala őseink kitartása az üldözés korszakában is, erős a hit és meggyőződés, mely tápot nyújtott a szebb napok bekövetkezéseig.

És ha őseink ragaszkodtak vallásunkhoz az üldözés korszakában, ez reánk nézve most annál könnyebb, mert a különböző felekezetbeliek testvéries egyetértésében a jogegyenlőség elvének védelme alatt élünk.

Ha elfordulunk azon sötét képtől, melyet a mult idők emlékünke hoznak, és a mely az együttartásnak főtényezője lehetett, és a jelen vidám képét tekintjük, ez alkalommal sem téveszthetjük szemeink elől, hogy fentartásunknak legfőbb eszköze szellemi és anyagi erőnk fejlesztése mellett az egyetértés vala, melylyel egyházunkat ápoltuk.

Maradjon meg ez jövőre is közöttünk, mert ha szintén a fa kis körában mig mély gyökeret ver, több ápolást kíván, de hogy megizmosodjék, terebélyessé fejlődjék, veszélynek ne legyen kitéve, megkívánja a további gondozást, ép ugy kell folytonos gondozás

egyházunknak is, és minthogy annak ágai több irányban különböző tájakra huzódnak el, minden egyházi tagnak jut a gondozásból valami, melyet én kötelességnek nevezek, és ezt teljesítsük híven, mert ezen gondozás fogja egyházunk terebélyes fáját növelni és megizmosítani.

Befolyásosabb hitrokonaink, részben elődeink, valamint a mult évben elhalt felejthetetlen főgondnokunk Nagy Elek a közel multban is ezen elvet tartották szem előtt, kik tapintatos, mérsékelt, a helyzetet és anyagi erőnket komolyan figyelembe vevő eljárásaik által egyházi életünknek rendes és válságos éveiben is hasznos szolgáltatokat tettek, ezek nyomdokait mi is nyugodtan követhetjük.

Nekem annál nehezebb helyzetem, mivel nevezett elődöm helyére választattam főgondnoknak, és legjobb igyekezetem mellett is már más hivatalos elfoglaltatásom székhelyének fekvése miatt kötelemem nem teljesíthetem azon mérvben, mint óhajtanám.

Három éve, hogy ezen helyre emelt a közbizalom. Kevés az, mit azalatt tehettem.

Főbb törekvésem vala ezen idő alatt a közbizalomnak megfelelni, főbb törekvésem jelenben is azt továbbra is megtartani.

Ha az Árkoson tartott zsinati főtanács óta egyházi életünkben felmerült nevezetesebb mozzanatokról említést akarok tenni, el nem hallgathatom ezek egyikét a báró Baldácsi Antal által a magyar birodalmi protestans egyházak javára tett alapítvány ügyét.

Jelen voltam a püspök urral Budapesten 1876-ban october 15-én s következő napokon tartott értekezleten.

Én képviseltem az egyházat azon albizottságban, mely a nagy értekezletből a részletek megállítása és az adományozóval kötendő feltételek előleges megállapítására volt kiküldve.

Egy nagy eszmének alapja tétetett itt le. A magyarországi protestans egyházkerületeket egy közérdekű czélnál egyesíteni, ugyanint a segélyezésnél és ez által alkalmat nyujtani az érintkezésre és további eszmecserére.

Mennyire és minő alakban egyesítheti ezen érintkezés a magyarországi protestánsokat általában, ezen kérdésnek megoldása a jövő feladata.

Annyi való, hogy az alapítót nemes szándék vezette, midőn birtokának egy részét oly segélyezésre adományozta, hol a cél szent és a segély nélkülözhetetlen.

Mert akár az egyházak egy részét, akár a papok és mesterek,

de főképp azok özvegyei és árvái állapotát tekintjük, nem csekélyeknek találjuk azok számát, kik a segélyezésre vannak utalva.

Az alapítványi javak jövedelméből, ha némely követelések tisztázatnak, pár évek múlva a segélyezés jótékonyágát élvezhetni.

Említést érdemel szintén a Dávid Ferencz alapítványnak létesítése, mely a 11,000 frtot már meghaladta.

Ennél az oroszlánrészt Ferencz József püspökünket illeti meg, de azon koszoru, melyet Dávid Ferencz emlékére ez alkalommal kiváló érdemeinek elismerése jeléül innepélyesen leteszünk, hitrokonaink adakozásainak hervadhatatlan virágaiból van fűzve.

Itt is nyilvánul tehát azon egyetértés, mely egy közös célra összehozott.

Találnak ez alkalomra Channingnek az egyesületekről irt értekezésének ezen szavai: „A kik egy célra törnek, feltalálják egymást az ország legtávolabb zugában is s egymással egyesülve, közös működési tervöket megállítva, egy jól felfegyverzett hadsereg egyöntetűségével fognak a munkához.“

Ezen ünnepélyes alkalomnak köszönhetjük, hogy angolhoni hitrokonaink képviselői miközöttünk megjelentek, fogadják őket, kik velünk együtt éreznek, mint testvéreinket. Legyenek a legőszintébben, legszívélyesebben üdvözölve.

Itt viszont Channing szavaival élek: „Az egyesülés által nemcsak ereje gyarapszik az embernek, hanem a dolgok iránti érdekelttségük és buzgóságuk is fölébred“ és tovább: „az egyesülés új erőket hoz létre és oly erők öntudatára segíti a lelkeket, a melyek máskülönbben ismeretlenül maradtak volna.“

Új erőt, még pedig úgy szellemi valamint anyagi tekintetben meritettünk mi is angol és amerikai hitrokonainkkal keletkezett egybeköttetésünkkel, és ha ez csak a közelebbi évek szüleménye, de ezen kötelék folytonosan erősöbül, mely által a mi erőnk is növekedik.

Adja a gondviselés, hogy ezen egybeköttetés folytonosan gyarapodjék s örökre fenmaradjon és minekutánna a közlekedés eszközei hovatovább könnyebbé lesznek, az érintkezés mennél gyakoribb legyen.

Sajnálattal kell fölemlítenem, hogy amerikai hitrokonunk Heywood, útközben fölmerült akadály miatt nem lehet körünkben. A véletlen megfosztott azon örömtől, hogy személyes ismeretség által azon egybeköttetést, mely nekünk annyira kedves, erősebbé tehesstük.

Holdmezővásárhelyi hitrokonaink között is érdekeltséget keltett ezen ünnepélyes alkalom, mert azok közül többen személyes megjelenésükkel kívánták buzgóságuknak jelét adni; ez reánk nézve annyival örvedetesebb, mivel ebből meggyőződhetünk, hogy valásunk a Királyhágón túli részekben nagyobb tért kezd foglalni.

Áttérve ezen zsinati főtanács nevezetesebb tárgyaira, főemlítendőnek találok a főjegyzői állomás betöltése iránti intézkedést, mert ez Simén Domokos elhunytával ürességbe jött.

Legbensőbb részvétet nyilvánítok jeles szaktudós, kitünő tanár és egyházi szónok kora elvesztése felett, mert ő kizárólag egyházunknak szentelé ismereteit.

Egyike vala azon jeleseinknek, ki egyházunk fényét a tudományok terén növelé.

A régi törvényeink nem részletezván az államnak a protestáns közép és felsőbb iskolák feletti főfelügyeleti jogát, erről a vallás és közoktatásügyi minister úr törvényjavaslatot szándékozván az országgyűlés eleibe terjeszteni, előlegesen némely pontozatokat közölt velem is mint főgondnokkal, egyuttal a püspökkel a folyó év június 5-én tartott értekezletre Budapestre meghívni méltóztatott, melynek eredménye lett, hogy ezen pontozatok az egyházi képviselő tanácscsal közöltetvén, indítványát a zsinati főtanács eleibe terjesztette.

Biztat a remény, hogy ezen tárgynál is oly határozat fog keletkezni, mely egyházi érdekünknek megóvása mellett, figyelembe veendő azon körülményeket, melyek a főfelügyeletet szabályozó törvény megalkotását szükségessé teszik.

A Dávid Ferencz alap rendeltetésének meghatározása szintén ezen zsinati főtanács feladata.

Más tárgyakat elhallgatok, nem azért mintha nem lennének nevezetesek és étetbevágók, de mivel a rendes tárgyak közé tartoznak.

Mindezek megvitatásához türelmet, kitartást, testvéries egyetértést kívánva, ezen zsinati főtanács ülését azon kijelentéssel nyitottam meg, hogy a tanácskozás a szokásos egyházi ima után veendő kezdetét.

II.

Főt. és mélt. Ferencz József úr beszéde, melylyel a brit és külföldi unitárius társulat küldötteit bemutatta.

Méltóságos és főtisztelendő zsinati főtanács! Mielőtt az előttünk álló s egyházunk javára czélzó ügyek felett tanácskozni kez-

denénk: kedves köteleességemnek ismerem bemutatni: Tiszt. Gordon Sándor, belfasti és Tiszt. Chalmers András, cambridgei lelkész urakat, mint a brit és külföldi unitárius társulat s általában angol hitrokonink képviselőit. Legyenek szívből üdvözölve általam is körünkben. Hozta Isten mihozzánk e zsinati gyűlésünkre, mely bizonyára egy fényes lapot fog elfoglalni egyházörténetünk évkönyveiben!

Mélt. és főt. zsinati főtanács! Több mint egy félszázada annak, a mióta angol és amerikai atyánkfiaival kölcsönös érintkezésben és levelezésben vagyunk s ez idő alatt nem egyszer volt alkalmunk meggyőződni rokonszenvükről, a magyar unitárius egyház iránti meleg érdekeltségökről, mindazáltal nekem úgy tetszik, hogy a mai nap ütött feltörhetlen pecsétet arra a szent frigyre, mely szívünket az egyedül önmagától való Isten hitében, szent fia az Ur Jézus Krisztus által összeköti.

Régen ismert igazság, hogy az egyesülés erő. Innen van, hogy napjainkban a társadalom a maga különböző céljait és érdekeit tekintve, minden módot és eszközt fölhasznál az egyesülésre, de legyen szabad kérdenem: minő cél és érdek az, mely az egyesítésre oly erővel bírna, mint a vallás? Melyik társadalmi intézmény az, a mely az emberiség egyesítésében az egyházzal versenyeznék? Avagy nem meggyőző bizonyossága-e a vallás ezen nagy hatalmának és erejének a mai nap is, melyen Magyarország, Anglia és Észak-Amerika unitárius egyházai képviselőik által szeretettel ölelkeznek egymással e teremben? mert ha szinte fájdalommal kell is nélkülöznünk amerikai hitrokonink küldöttének Tiszt. Heywood János, louisvillei lelkész urnak személyes jelenlétét, ki zsinatunkra Svájczból vett levele szerint már nem érkezhetik meg, lélekben, hiszem, ma ő is itt van közöttünk és velünk.

És én e találkozásnak, angol és amerikai hitrokonink jelen zsinatunkban való részvételének annyival inkább örülök, mert ez tagadhatlanul sulyt ad a mi ünnepélyünknek, mely által megtisztelni akarjuk egyházunk első püspökének, Dávid Ferencznek háromszázados nagy emlékét. Az ők megjelenésök ez alkalommal körünkben nyilván mutatja, hogy az a vallási elv, mely Magyarország eme keleti részében már háromszáz év előtt egyházat birt alkotni s azt a mult idők vészei és viharai közt is fenn tudta tartani, sokkal nagyobb jelentőségű, mint azok gondolják, a kik igazságnak csak azt tartják, a mire többen esküsznek. Nekem legalább erős meggyőződéselem, hogy az a vallási elv van hivatva kiindulási pontul és ala-

pul szolgálni az újabb kor reformációjának, melynek hullámverései az egész kereszténységben érezhetők s a mely a mellett, hogy a legbiztosabban eszközölheti a vallás és tudomány közötti békességet, másfelől az emberiséget egykor talán ismét egyesítheti a szeretetben, mint a Krisztus első követői egyesülve valának.

Hitünk jövőjében vetett eme reménnyel legyetek azért ismételten üdvözölve általam, szeretett testvéreink az urban. Legyetek meggyőződve arról, hogy mi nagyra becsüljük angol és amerikai hitrokoninkkal való atyafiságos viszonyunkat, erkölcsi solidaritásunkat s annak időről időre szilárdabbá tétele lelkünk forró vágy: és óhaja volt s marad mindig. A ti egyházaitok homlokán ragyogó ifjúság bája és varázsa a mi egyházunkra is elevenítőleg hat, arra is üdéséget és frisséséget sugároz: és én szeretem hinni, hogy a mi egyházunk ábrázatán ti is örömmel legeltetitek szemeiteket s gyönyörűséget talál lelketek annak háromszázados multjára tekinteni.

Isten hozott! Isten áldjon meg! A mélt. és főtiszt. zsinati főtanácsot pedig kérem, méltóztassék T. Gordon Sándor, Chalmers András urakat tiszteletbeli egyházi tanácsosaink sorába iktatni.

III.

Tiszt. Chalmers András cambridgei pap beszéde az angol küldöttség nevében.

Angol elvtársaim keresztény békeüdvözlését hozom önöknek s egyszerűs mind az önök törekvése iránti legélményebb rokonszenveknek biztosítását.

Testvéri szeretettel nyújtjuk önöknek kezeinket, hogy megerősödjünk a feladatra és célra, melyre Isten minket elhívott. Bár különböző országok lakói vagyunk, mégis miként önök, úgy mi is az emberiség legszentebb javaiért, a vallási felvilágosodásért, a lelkiismeretnek, a hitnek és hitvallásnak szabadságáért harcolunk.

Mi is, miként önök, a tiszta kereszténységnek, a tudománynak és mivelődésnek terjedésében az emberiségre nézve üdvet és reményt látunk. Ime a keresztény szeretet keze lerombolta azokat a választó falakat, melyeket egykoron a nemzetiségek és szokások emeltek. Az ügy, melyért mi buzgólkodunk, nemcsak nemzetiségi, hanem az emberiségé; és a mi lelkesültségünk Isten lelkétől ihletett szellem, mely sok országon áthatol azon forró ohajtással, hogy a keresztények egy nyájja, a népek egy családdá egyesüljenek.

Önök itt Erdélyben, miként mi Angolhonban, hajlékot készítettek a tiszta szellemi vallás számára. Az egyház és az állam hatalmaskodásával folytatott nehéz harcokban mind a két egyház fentartotta a világosságot a sötétségben. Háromszáz esztendő alatt az önök eldődeinek nehéz feladatot kellett teljesíteniök. Jogosan el lehet mondani, hogy az önök egyháza egy háromszázados háborúból kelt ki. Sok idővel ezelőtt, midőn a protestantismus hitcikkelybeli tévutakon és felekezeti czivakodásokban minden erejét elvesztette és a szolgaság várává lett, az önök egyháza világító toronyként állott ennek a dicső országnak lakószai között s ma is azt látjuk, hogy csak abban virágoztak fel teljesen a reformatio alapelveinek valódi vívmányai.

Önök itt Kereszturt egy oly férfiú tiszteletére tartanak emlék-ünnepet, ki egykor ennek az egyháznak üdvét és fájdmát hí szíven hordozta és a ki egész életében mélyen esengett a kereszténység új életre ébredése után. Bár csak szellemének szelid lehellete körülöttünk lengene itt, hogy békében munkálkodhassunk Isten akaratára szerint, és az ő országa terjesztésére irányzott törekvéseink az emberiség üdvére és éléhaladására szolgáljanak.

IV.

Üdvözlő iratok angol és amerikai hitrokoninktól.

1. A brit és külföldi unitárius társulattól.

A magyar unitáriusok 1879 aug. 24-én Székely-Kereszturon tartandó egyházi főtanácsához.

Kedves keresztény testvérek!

Nagyon megtisztelve éreztük magunkat, midőn vettük önök felszólítását, hogy mi is részt vegyünk azon kiválóan érdekes innepélyben, mely Dávid Ferencznek, az erdélyi unitárius egyházak egyik püspökének fog emléket szentelni vértanui halála háromszázados évfordulóján.

Ve vén nagyrabecsült püspökük szives felhívását, melylyel a zsinaton leendő képviseltetésünket kéri, a brit és külföldi unitárius társulat válaszmánya örömmel ajánlotta azt a tanács figyelmébe. A jun. 21-én tartott tanácsülés egyhangulag elhatározta, hogy követséget fog küldeni. E megbízatás elvállalására, mint a társulat képviselője, Tiszt. Gordon Sándor úr, Belfastból kéretett fel. A tanács egyszerűen örömmel értesülvén arról, hogy Tiszt. Chalmers András úr, Cambridgeből szintén jelen lenni ohajt ünnepélyükön, mindkét tisz-

telt hitrokonunkat a társulat nevében felebaráti szivességükbe sietünk ajánlani. Mi nem mint idegenek irunk öönhöz. Midőn több mint ötven évvel ezelőtt társulatunk megalakult, első kötelességei egyikének tekintette az erdélyi egyházakkal összeköttetésbe lépni. Második évi jelentésünkben ki volt fejezve a remény, hogy rendes és személyes közlekedés fogna eszközöltetni közöttünk, sőt már akkor szóba hozatotta a tanulóknak kölcsönös kicserélése iskoláinkban. Nehány évvel azután Székely Mózesnek a választmány meghívása következtében Angliában tett látogatása, mint elősegítője a szorosabb bizalmas viszonynak, nagyon szives fogadásra talált; társulatunkal való becses levelezése több éven át tartott.

Új érdekeltség ébredett azonban egyházaik virágzása iránt 22 évvel ezelőtt, midőn Paget ur, tisztelt barátunk és honfitársunk, azon dicséretre méltó erőfeszítésről értesített minket, melylyel önök elvesztéssel fenyegetett iskoláikat megmentették. Ezen időtől kezdve egészen a jelenkorig szerencsésen valósággá vált a szakadatlan és személyes közlekedés iránt régóta táplált ohajtás. Bizonyára sokan segítették elő önök közül azon szives fogadtatást, melyben Angliából érkezett vendégeik önök közt részesültek és mindig érdekléssel emlékeznek vissza Tagart, Steinthal, Tayler, Fretwell neveire; viszont mi is folytonosan kedves barátaink és vendégeink gyanánt tekintettük Simént, Benczédit, Uzonit, Kovácsot, Derzsit, Péterfit és jelenleg Boros Györgyöt, valamint nem tudjuk feledni püspöküknek és Buzogány urnak örömmel fogadott jelenlétét egyik évi-gyűlésünkön. Hiszszük, hogy a mindkét részről tovább folytatott barátságos látogatások évről évre szorosabbra fogják fűzni a kölcsönös felebaráti szeretet kötelékeit a magyar és angol unitáriusok között.

Szerencsekívánatunkat kell kifejeznünk a kedvező körülmények felett, melyek közt jelen gyűlésüket megtartandják. Sok kemény megpróbáltatáson mentek önök keresztül és nagy áldozatokat kellett hozniok egyházaik és iskoláik javáért, de kitartásuk és önök közül többeknek nemes áldozata nem maradt eredmény nélkül. A midőn önök atyáiktól örökölt megbecsülhetetlen jogaik élvezése mellett visszatekintenek a multra, a jövőre nézve sok reményt táplálhatnak és bizvást igyekezhetnek megőrizni az igazsághoz és lelkiismerethez való azon ragaszkodást, mely annyi nemzedéken át szilárdul megtartotta egyházukat azon magasztos hit számára, mely először emelte „az egyetlen egy Isten dicsőségére“ önöknel ma is fennálló templomokat.

Kimondhatatlan örömmel veszünk részt önökkel ezen ünnepélyben, mely oly élénken újítja fel emlékezetünkben azokat a nehéz körülményeket, melyek közt egyházuk alapított. Bármily különösnek látszik is, tekintve azt, hogy az első keresztény századok történetében mily későn állították meg a háromság tanát, mégis önöké a legrégebb unitárius egyház e földön. Önök is a reformatio szülöttei, de míg más országokban a reformatio elveit csak részben fogadták el, addig az önök egyházának alapítói nagy elhatározottsággal azokat az elveket az igazság mélyebb vizsgálatára használták fel s az által sikerült nekik önök között az első ker. hitet a maga egyszerűségében visszaállítani. E nagyszerű és fontos munkában egyházuk első püspöke tünt ki mindenek felett.

Helyesen cselekesznek, midőn megtisztelik emlékét. Főként nekik köszönhetik önök unitarismusokat és bár kevés bizalommal tanított abban a korban, a nevéhez kapcsolt saját nézetek, melyekért megszenvedett, „barátjai házában sebesítettén meg“, valamint a legfőbb elv, melyért küzdött, az unitárius hitvallás alaptanát képezik már rég óta, sőt ma minden néven nevezett egyházban hatalmasan terjed azon meggyőződés, hogy Krisztus művének valóságos értékét csak az ő tiszta emberi volta fényében lehet helyesen megítélni. Azonban nem csak saját elveiért lehet önöknek méltó büszkesége Dávid Ferencz emléke, önök benne a tudományosan mivelt szellemet tisztelik, mely az igazság új nyilvánulása előtt mindig tárva volt, önök az igazság értékében és hatalmában vetett bizalmát tisztelik, jóakaró buzgalmát, mely nem engedte elrejtenie meggyőződésének világát és mindenek felett szilárd állhatatosságát, melynél fogva a legnehezebb megpróbáltatások között is hű maradt meggyőződéséhez. Vajha az igazsághoz való ragaszkodás, mit benne annyira becsültünk, saját keresztény hitünknek mindig vezető elve lenne.

A nagyszerű pályán, mely egyházuk előtt áll, sokat fognak önök köszönhetni annak, hogy egy oly név emlékét birják, mely nem kevésbé szent a tudományra és miveltségre, mint a szabadságra nézve. Különös szerencse volt önökre, hogy vezér reformátoraik közül többen egyszersmind főtanodai intézeteik élén is állottak és így az unitarismus Erdélyben a nevelésügygyel szoros kapcsolatban fejlődhetett.

Örömiinket fejezzük ki a felett, hogy önök most is ápolják a vallásosság és miveltség egyesítésének eszméjét; és hogy az újabb időben szorosabbá vált érintkezéseinkben örömiinket találjuk, az nagy

részben annak tulajdoitható, hogy önök a mivelt és jól nevelt papságra nagy súlyt fektetnek. E körülményt annál fontosabbnak tartjuk, mivel népöknek jóllétét lényegesen érinti. Az ébredező nemzetiségek között, melyek önöket körülveszik és melyeknél az önök példája kiszámíthatlan következményeket szülhet, az önök országa az egyedüli, melyben unitárius községek nemzedékeken át fennállottak; s ezeknek tapasztalata a legtökéletesebben bizonyítja a polgári életre gyakorolt üdvös befolyását azon egyszerű vallásnak, melyhez önök nagy reformátoruk szellemében, 300 éven át híven ragaszkodtak, s mely vallás hiszi, hogy az emberi természet kívánságainak és legmagasabb fogalmainak mindenk felett leginkább megfelel. E vallás egyaránt üdvös a jelen és a jövő életre, ez az Istenben való bizalom és az emberiség iránt való szeretet vallása.

Őszintén kérjük a mindenhatót, hogy áldása folytonosan lebegjen gyülekezetük felett és mint Krisztus egyházának, engedje megérniök fáradalmaik gyümölcsét polgártársaik erényeinek fejlődésében és az iránti fokozódó vágyában, hogy az által dicsőítsék a mennyei Atyát, hogy az ő országát, az általános testvériség országát, az emberek között terjeszteni törekedjenek.

Martineau Dávid, elnök.

Ierson Henrik, titkár.

2. Az Ulsteri keresztény-unitárius egyesülettől.

Az unitárius egyházak főtisztelendő püspökének és főtisztelendő zsinati főtanácsának Erdélyben.

Mi az Ulsteri keresztény-unitárius egyesületnek alólirott választott gondnokai Üdvöt és Istentől áldást.

Krisztusban szeretett testvérek!

A mint értésünkre esett, hogy egyházaitok első jeless püspökének, Dávid Ferencznek, háromszázados emlékűnapélyét ez évben megülni szándékoztok, nem tehattük, hogy szándéktokat teljesen ne helyeseljük. Elhatároztuk azért, hogy ezen levelünkben, melyet kedves barátunk-, fölszentelt társunk-, Tisztelendő Gordon Sándor-rabizandunk, értesítünk titeket arról, hogy ebben veletek egész lélekkel egyetértünk. Veletek együtt mi is örvendünk, hogy oly nagy és derék ember adatott a keresztény világnak, milyen Dávid Ferencz volt. Reméljük és ohajtjuk, hogy legközelebb megünnep-

lendő emléke mind nektek, mind nekünk, és mindazoknak, kik Megváltónk hitét vallják, áldásthozó és szerencsés lesz. Az ő feddhetetlen élete, az általa megismert Isten igazságának terjesztésében való tevékeny és hathatós munkássága, szilárd jelleme, mely sem a bilincstől, sem a börtöntől nem rettent meg, sőt még a véres haláltól sem irtózott, ha a lelkiismeret ügyéért ezt kellett kiállania, mindazoknak csodálatát felköltik, kiknek az igazság és a keresztény szabadság szívökön fekszik. Nincs is semmi ok arra, hogy ezen annyira dicső erények fölötti csodálatukat ki ne nyilvánítsák azok, kik vele a vallásos eszmék fölötti nézetben egyetértenek.

Mi minket illet, őszintén megvalljuk, hogy vele és veletek is megegyezünk azon hitágazatokban, melyek a keresztény vallás alapjaira vonatkoznak; t. i. hogy: egy az Isten, a mi Urunk Jézus Krisztusnak atyja, és hogy az ur Jézus Krisztus az Istennek fia. Azonfelül ama tant is, melyért Dávid Ferencz börtönbe vettetett (hol meghalt), t. i. hogy a hivek imái az egy Istenhez, az egyedül való Atyához intézendők, a mi egyházaink nézete és szokása állhatatosan vallja. Mindazonáltal a Dávid Ferencznek tulajdonított nézetek között vannak némelyek, melyeket semmiképen sem fogadhatunk el. De ezen véleménykülönbség épen nem gátol minket abban, hogy az ő érdemeit és lelki tehetségeit a lehetőleg méltányoljuk, jelesen hősiesség állhatatosságát, melylyel Isten és a jó lelkiismeret érdekében meggyaláztatást, kárhozzátást és szükségét szenvedett. Az ily emberek Isten szentjei közé számítandók, és méltók arra, hogy az egyházaknak, évszázadoknak és minden országoknak kitűnő példál szolgáljanak. A mi korunknak nagy szüksége van hasonló példákra. Kérjük a legfőbb jószágú Istent, hogy a legközelebb megtartandó ünnepélyetek sokat, sőt sok ezret lelkesítsen fel arra, hogy Dávid Ferencznek hitét, állhatatosságát és bátorságát kövessék.

Engedelmetekkel, Krisztusban szeretett testvérek, legyen szabad kijelentenünk, hogy a ti egyházaitok iránt a legnagyobb tisztelettel viseltetünk és mindig is viseltettünk, a Jézus Krisztusban felismert igazsághoz való tartós és sokszoros keményen megpróbált ragaszkodástokért; s nem is kételkedünk, hogy ugyanezen állhatatosságban mindvégig megmaradandotok. Haladjatok tehát és eszközöljétek, hogy a ti világosságtok a sötétség közepett is fényeskedjék. A sötétséget kétségkívül világosság követendi. Kérjük a legfőbb jószágú Istent, ki maga a világosság, és kiben nincs semmi homály,

hogy világosítson meg titeket és minket egész addig, míg a vilá-
gosságot az ő fényében meglátandjuk.

Minek hitelül ezen levelünket saját neveinkkel aláírtuk.
1879. évi július hó 19-én.

Joannes Scott Porter, V. D. M. S.T.	Gawin Orr M. D.
et lingg. Orient. Prof.	Alfred M. Munster.
Joannes Antonius Crozier, B. a, V. D. M.	Jacobus M. Fadden.
William Napier V. D. M.	Nicholas Oakman.
Thomas Hugo M. Scott, M. A. V. D. M.	Lenof Drenian.
Alexander Gordon, M. A. V. D. M.	Joannes Rogers Thesaurarius.
Ricardus Patterson.	Carolus Jacobus M. Mitleston, V. D. M. Notarius.

3. Az irlandi egyesült presbyteri és egyéb alánemirő egyházaktól.

Az unitáriusok szent és főtisztelendő zsinati főtanácsának Erdélyben.

Mi alólirottak az Irlandban levő egyesült, presbyteri és egyéb
alánemirőknak nevezett, az az ama szabadságban, melylyel Krisztus
minket megszabadított, semmi megállított hitformát aláírni nem aka-
ró egyházak nevében és akaratából

köszöntünk.

Isten és megváltónk Jézus Krisztus megismerésében a Szent
Lélek közlése által kegyelem és béke a legbőségesebben áradjon
reátok.

Amaz örvendetes hír jutott el hozzánk, szeretett testvérek az
Urban, hogy ti nemsokára egyházaitok első püspökének, Dávid Fe-
rencznek, emlékezetét ájtatosan és tiszteletteljesen megünneplenditek.
Azért f. évi congressusunkban, mely most Belfastban tartott, er-
ről a legnagyobb örömmel értekeztünk, és elhatároztuk, hogy test-
véri levelet intézünk hozzátok. Ámbár a székelyek hegyei és völ-
gyei a mi zöld szigetünktől oly távol vannak, még sem ismeretlen
előttünk egyházatok kitűnő története, az emberek jeles erényei,
szilárd állhatatossága és megpróbált hite. A ti Dávidotok feddhet-
lensége, ájtatossága, igazság utáni törekvése, a fejedelem előtti bá-
torsága legnagyobb tiszteletben vannak nálunk. Az ő szent életére
és gyalázatosan előidézett halálára veletek együtt teljes szívből visz-
szaemlékezni kívánunk.

Fogadjátok tehát, kedves testvérek, ezen levelünket, mint a mi jó indulatunk jelét és bizonyítékát; fogadjátok irántatoki szeretetünk eme zálogát. Veletek együtt egy Istent tisztelünk, a mi Urunk Jézus Krisztusnak atyját, a mi mennyei atyánkat; veletek együtt megvetjük a Háromság dogmáját és egészen visszaütítjük a hagyományok egyéb hiábavalóságait s az emberi fortélyosság által gyártott hitágazatoknak haszontalanságait; veletek együtt tisztelettel elfogadjuk az isteni bölcseségnek Isten lelke által közlött örök igazságait, és ezen igazságokban napról napra előhaladni ohajtunk; veletek együtt törekszünk követni a tisztos és kedves erkölcsöket és a valóban keresztény életet; veletek együtt örvendünk, hogy a Krisztusban való romolhatatlan örökség élő reményét birjuk. Kérjük Istent, hogy tartson meg minket és titeket a hit emez egyszerűségében, és őrizzen meg minden háborgatástól.

Isten veletek! tisztelendő testvérek, és ajánljatok minket is kölcsönösen imáitokban az Istennek.

E levelet hozzátok utazó szeretett testvérünk, a szabad művészetek tudora, Gordon Sándor, belfasti lelkész, kezei által küldjük nektek. Ő a mi ügyeinkről alaposan értesítendő benneteket, és visszatérvén, titeket illetőleg mindeneket előadand.

Kelt Belfastban, junius-hó 19-én, az üdv 1879. évében.

Campbell Róbert, V. D. M.
az egyesület elnöke.

Moore, a. m., V. D. M.
tiszteletbeli jegyző.

4. Az irlandi szabad congregationalis Uniotól.

H a t á r o z a t:

Mi, az „irlandi congregationalis Unio“ képviselői a magyar unitáriusok iránt, első és derék püspökük Dávid Ferencz halála 300-dos évfordulójának megünneplése alkalmából, szives és testvéries rokonszenvünket kifejezni ohajtjuk. Egyházuk előmeneteléért és az által a felmutatott haladásért és sikerért legőszintébb jó kívánatunkat és legmelegebb üdvözlötünket sietünk nyilvánítani.

Ezért megbizzuk egyeletünk titkárát egy levél írásával, melyet ő Tiszt. Bóros György barátunk által, legjobb akaratumk kifejezése mellett külföldi hitrokonainknak nyújtson át.

Moneyrea, Down-megye, Irland, 1879. aug. 5.

Kedves Boros!

A „Szabad gyülekezeti Unio“ (Free Congregational Union) tegnapi gyűlést tartott. A mint ön tudja, ez Unio oly társulat, a melynek egyszerű célja a vele összekötöttségben levő egyházak közötti szívélyes érzés fejlesztése.

A magyar szabad vallásos egyház közelgő háromszázados ünnepeinek tárgyát gyűlésünk elébe terjesztettük: Tiszt. Street Jakab helyfásti, Street Kristóf Jakab (szabadművészetek mestere M. A.) padihami lelkészek és én.

A gyűlés általános tetszéssel fogadta el azon indítványt, mely szerint én, mint az Unio titkára, kérem meg önt a magyar unitáriusok iránti atyafiságos és szíves rokonszenvünk kifejezésére. Első derék püspökünk érdemei ismeretesek mindazok előtt, a kiket a hit-szabadság terjedése érdekel; az a nagyszerű áldozat, melyet ő az igazság oltárán áldozott, méltó tiszteletben tartatik, és az ő kiválóan tiszta és szent élete mindenkinek hálás emlékében él. A szabad gyülekezeti Unio elismervén a Dávid Ferencz érdemeit s tekintetbe vevén azon egyháznak haladását és hasznos voltát, a mely jelenleg halálának emlékűnnepét üli, magyar testvéreink irányában a maga legőszintébb ohajait kívánja kifejezni.

Jól esik éreznünk, hogy a világ minden részében vannak, a kik az Isten szentsége után áhitoznak, és a kik az ő igazságát keresik. Örömmel tapasztaljuk, hogy az Isten lelke mindenütt jelen van, mindenütt ott lebeg, a hol csak egyetlen tiszta szív is sohajt emel Istenhez a szent lélekért. Nagyon örvendetes éreznünk azt is, hogy a magyar unitárius egyház azon egyszerű munkában van elfoglalva, melynek az a célja, hogy az embereket a mi menynevei Atyánk értelmes és buzgó imáadására vezérelje, hogy mindenek imádják Istent nemcsak beszéddel, hanem életükkel is.

Meglevén győződve, hogy ez a legnemesebb munka, mely valaha az ember elméjét foglalkoztatta, mint munkatársaik, rokonszenvünkről kívántuk biztosítani önöket. Mi könyörgünk, hogy az Isten áldása legyen önöken, és hogy az ő szeretett fia a Jézus Krisztus lelke szállja meg mindnyájok szívét és elméjét.

Kérem e levelet a közelgő gyűlésre benyújtani. Maradok
mindig őszinte és hív barátja
R y l e t t H e r o l d,
tiszteletbeli titkár.

5. Az amerikai unitárius társulat titkárától.

A magyar unitáriusok képviselő Tanácsának Kolozsvárt.

Kedves testvérek a Krisztusban!

Az önök levelét május 15-ről vettük, a melyben önök ezt a társulatot meghívták részt venni önökkel nagy reformátoruk és első püspökük Dávid Ferencz háromszázados évfordulójára f. évi augusztus 24-én Sz.-Kereszturon tartandó ünnepélyben.

Örvendünk, hogy az önök szives meghívását elfogadhatjuk, s kérjük, fogadják el képviselőnkül Tisztelendő Heywood H. János urat, a louisville-i unitárius egyház lelkészét Kentuckyban, a ki tisztelt és szeretett férfiú minden egyházainkban és atyánkfiai előtt. Felkértük őt, hogy vigye meg önöknek szives üdvözlötünket és testvéri szeretetünket.

Önöknek igaz hive

Shippen R. Rush,
az amerikai unitárius társulat titkára.

Tiszt. Heywood H. János levele.

Svájtz, aug. 18. 1879.

Főt. Ferencz József unitárius püspök úrnak és Kovácsi Antal consistoriumi titkár úrnak.

Kedves testvérek a Krisztusban!

Sajnálom, hogy ezen levelet nem kézbesíthetem személyesen. A mi magyar barátaink igen kedvesek előttünk, az ők hősiességök a tiszta és ősz kereszténység iránt bámulatot parancsol nekünk és szeretetünket vonja maga után. Ennélfogva az amerikai unitárius társulat felkért engemet, hogy lennék képviselője az önök keresztény hőse halálának háromszázados évfordulóján. Én örömmel és tisztelettel fogadtam el a megbizatást, és mindez ideig mély érdekléssel néztem elébe 24-ik augusztusnak, a midőn szerencsés lehetek találkozhatni barátimmal, a kik napfény és vihar között hívek maradtak a nemes reformátor Dávid Ferencz püspök emlékéhez, és hívek azon elvekhez, a melyekért ő élt és meghalt.

Tegnapig reméltem és vártam hogy önökkel leszek, és igen fáj nekem, hogy kényszerítve vagyok feladni ez örömteljes reményemet. Legyen szabad nekem önök által a mi legjobb és legmelegebb kívánatainkat kifejezni, a magyarországi összes unitárius testvéreknek jóllétükért és boldogságukért. Jóllehet több ezer mértföld száraz és tenger választ el minket önöktől, nem kevésbé összekötve érezzük magunkat lélekben önökkel.

Az önök Dávidja és a mi Channingünk valódi és örökkévaló szövetségbe vannak egyesülve, s adja a mennyei Atya, hogy mi mindnyájan oly hívek legyünk, mint ők voltak az ő kedves fia a mi nagy vezérünk és igaz barátunk becses evangéliumához.

Teljes tisztelettel az önök testvére

Heywood H. János.

V.

Az E. K. Tanács jelentései.

1. Püspöki jelentés.

Méltóságos és főtisztelendő zsinati Főtanács!

Jóllehet a múlt évi egyh. Főtanács alkalmával alkotott házszabályokban a püspökség évi jelentése nincs felvéve, remélem, hogy annak én is helyet és sort kapok. Különben igyekezni fogok évi jelentésemet ez úttal a lehető rövidre szorítani azért is, mert zsinati gyűléseink főczélja nem annyira a zöld asztal melletti tanácskozás, mint inkább a vallásos életnek templomi ünnepélyességek általi elevenítése, s e tekintetben jelen zsinati gyűlésünk, mint egyszersmind korszakalkotó első püspökünk, Dávid Ferencz háromszázados emlékünnepélye kétszeres fontossággal s kiváló jelentőséggel bír. Adja Isten, hogy azt az ő emlékéhez méltóan ünnepelhesük meg. Legyenek e napok szent vallásunk iránti szeretetünknek, hitbuzgóságunknak és áldozatkészségünknek életadó forrásai:

1.) A belső emberek változását illetőleg múlt évi egyházi főtanácsunk óta:

a.) a lelkészi kar két új tagot nyert Györfi Ferencz és Máté Sándor atyafiak személyében, kik közül az első a papjelöltek közül Énlakára, a második az isk. mesterek sorából neveztetett ki lelkésznek H. Ujfaluba, honnan Török Sándor, lelkész afia S. Kőrispatakra rendeltetett.

b.) iskolamestereknek kinevezettek: Ferenczi Mózes H. Szt. Péterre, Tóth József Kőkösre, mindketten a kolozsvári főtanoda V. gymn. osztályából, Derzsi Gábor, okleveles néptanító H. Szent-Mártonba, Deák József vacantiában volt isk. mester Pipére, Márkos Albert, isk. mesteri segéd Tarcsafalvára, Továbbá Deák Mózes H. Szt. Péterről H. Ujfaluba, Gábor Dénes helyettesített isk. mester Muzsnába, és végre Szathmári Miklós, derzsi községi tanító ugyanoda isk. mesternek.

F.) A lélekszám 1878-ban tesz	53,827
1877-ben volt	53,443

e szerint 378 szaporodás mutat-

kozik, a mi meglehetősen talál a születési megátállási többlettel.

Az iskolaköteleseket illető adatok az E. K. Tanács évi jelentése során terjesztetnek a Mlgs és Főt. Zsinati Főtanács eleibe.

4.) A püspöki jegyzőkönyv száma 1878-ról 492, mihez hozzáadva ugyanezen évről az E. K. Tanács útján elintézett 425 és a főpapi törvényszék útján elintézett 79 ügydarabot, a múlt évi ügydarabok száma 996.

5.) E száraz adatoknál, úgy vélem, érdekesebb lesz azon szellemi mozgalom, melyet jelezni kiváló örömemnek tartom. Már múlt évi jelentésemben érintettem volt, hogy esperes afiai útján lelkész atyánkfiait felhívtam arra, hogy ekklézsiáikat illetőleg a történeti és statisztikai adatokat összegyűjtve, irnának azokról egy kis ismeretést vagy monographiát. Ezen felhívásomnak eredményeként szerencsés voltam már eddig Seps-Miklósvárkörből, árkosi, n. ajtai, kálnoki, sepsi-szt.-királyi, kilyéni, laborfalvi és kökösi. Kereszturkörből: kőrispataki, firtosváralyai és boldogasszonyfalvi. Maroskörből: ny. szt.mártoni s Ar-Tordakörből várfalvi ekklézsiáink ismeretetését megkapni illető lelkész afiai által összeállítva. Ker. Magvítő című folyóiratunkban is megjelent a sz. kereszturi ekklézia története néhai n. ajtai Kovács István hátrahagyott irataiból, továbbá alsó-siménfalvi ekklézsiánk története oda való lelkész Ürmösi Kálmán afiától, ki megelőzőleg már tarcsafalvi ekklézsiánk történetét is ismertette ugyancsak ezen folyóiratunkban. Örömmel jelzem e szellemi mozgalmat, mint egyháztörténelmünk megírásához nélkülözhetlen porszemeket. Ki és mikor fogja ezt a közohajnak megfelelőleg létesíteni? az Isten tudja, de kezdet nélkül a végre gondolni sem lehet. Én a kezdethez számítom ezen fennebb megnevezett ekklézsiák ismertetését is, melyeknek egy része nem rég érkezvén kezemhez, nem tudom megítélni, hogy mennyire felelnek meg a célnak, de nem kétlem, hogy azokban sok becses adat van. Mily szép lesz vala, ha jelen zsinati ünnepélyünkre valamennyi ekklézsiánk történetét bár így megírva, egy kötetben kiadhattuk volna. De erre az idő már rövid volt. Én is későn jöttem e gondolatra. Azonban jobb későn is, mint soha. Ugyanazért legyen szabad e helyen is felhívnom illető lelkész atyámfiat, a kik múlt évi felhívásomnak még nem tehetek eleget, ne mulasszák el ez irányban is

munkálni, s ez által közreműködni arra, hogy egyháztörténelmünk-
höz lassanként minél több anyagot összegyűjtsünk.

6.) Mult évi jelentésemben örömmel jegyeztem volt fel, mint a más vallásfelekezetekkel, jelesen protestáns testvéreinkkel való szívélyes viszony jelét a protestáns püspököknek 1877-ben Miskolczon történt barátságos találkozását, kilátásba helyezvén azt is, hogy az 1878-ik év folytán e találkozás Kolozsvárt ismétlődni fog, de e találkozást több nemű akadályok a mult évben meghiúsították s az idén sincs rá kilátás. Azonban szeretem hinni, hogy a leányzó nem halt meg csak alszik. Különben is a báró Baldácsi-féle alapítvány a testvériességnek egy oly kapcsa, melyet hiszem, hogy avagy csak a nagy emlékü alapító iránti hálából is tiszteletben fognak a protestáns egyházak mindig tartani.

7.) Még csak halottainkró kívánok megemlékezni. Egyházi tanácsosaink közül a mult egyh. fő anács óta elhunytak: Bányai Mózes, Nagy Lázár, Almási János, Tanka Sámuel, ar. tordaköri felügyelő gondnok és Magyar Mihály afiai, kiknek halála ismét megiritkította különben is gyér sorainkat. Legyen nevök kegyelettel megemlítve álta am e helyen. Utoljára hagytam, pedig legelől kell vala megemlitem mindjárt mult évi főtanácsunk után 1878 sept. 9-én elhunyt Simén Domokos barátomat, kolozsvári főtanodánk és papnöveldeink derék és tudós tanárát és egyházunk főjegyzőjét. Az e hunyt ez utolsó minőségben folytonos betegeskedése miatt nem fejthette ki erejét és tehetségét, de annál több jelét adta azoknak a tanári székben, melyet nemcsak elfoglalt, hanem a szó legnemesebb értelmében be is töltött. Szorgalma, közügyszeretete, buzgósága és buzditási képessége mindnyájunk előtt tiszteltté tették őt, irói munkássága által pedig országosan elismert hűnevet szerzett vala magának. Halála annyival fájdalmasabb, mert élete legjobb szakában kelle őt elveszteni, midőn hosszas buvárlásainak és széles ismereteinek szellemi kincseivel mind nagyobb mérvben gazdagíthatá vala egyházunk theologiai irodalmát s általában a tudományt. Nyugodjék csendesen! Miután temetésén, végrendeletében kifejezett, de nekem tudomásomra csak később jutott óhajta szerint, nem jelenhettem meg, a baráti lélek őszinte fájdalmával mondok neki e sorokban egy utolsó Isten hozzádot, valamint nem kétlem, hogy zsinati gyűlésünk is egy fájdalmas sohajjal keresi fel Sz. Kereszturtől nem meszsze fekvő sirját. — Ezzel bezárom évi jelentésemet, Istennek áldását kérve zsinati főtanácsi gyűlésünkre.

2. Közigazgatási és tanügyi jelentés.

Az E. K. Tanács örömmel siet jelenteni, miszerint a Főt. és Mlgs. E. Főtanácsnak legutóbb tartott rendes közgyűlése óta nem fordultak elő oly események, melyek rendkívüli intézkedéseket igényeltek volna. ezért munkálkodásával a közigazgatás rendes keretében mozgott.

A Főt. Püspök ur arról értesülvén, hogy néhai Simén Domokos afia mult évi sept. 8-án Kadácsban elhalálozott, a kolozsvári tanári karral egyetértve intézkedett végtiszteletének méltóan leendő megadásáról, a mi megtörténvén, az E. K. Tanács megnyugvással vette tudomásul, hogy a kegyeletnek adója a kolozsvári főiskola és vallásfelekezetünk nevében, elhunyt tanárunk és főjegyzőnk sirjánál hozzánk és ő hozzá méltóan megadott; 137. – 1878 t. ü. szám alatt pedig intézkedett az üressé lett tanári állomás tárgyainak a tanerők közti kiosztásáról.

Azt a szívélyes viszonyt, mely kiválóan az újabb időben vallásfelekezetünk és angol meg amerikai hitrokaink között kifejlődött, az E. K. Tanács a jelen évben is iparkodott a maga részéről fentartani és ápolni; s kiváló örömeire szolgált midőn a brit és külföldi unitárius társulat titkárától f. évi mart. 30-án azt az öröndetes értesítést vette, hogy a társulat egy általunk küldendő ifju számára a szokásos évi 100 font segedelmet két évre újból megszavazta, valamint arról is, hogy akkor ott volt de jelenleg közöttünk levő Boros György ifju, angolhoni afiai teljes meglegedését és érdekeltségét bírja. Ez értesülésre az E. K. Tanács az ígért segedelem élvezésére kijelölte szentmihályi Varga Dénes kolozsvári iskolánk az időszerinti főnökét, jóreménységű papjelöltet, a ki a mult tanév végével a kolozsv. tud. egyetemenél a tanári alapvizsgát letette.

Kolozsvári iskolánk egyik jóltevője amerikai Richmond Anna afiával való szellemi összeköttetésnek levelezés általi fentartását illető tanár afia szabadságoltatása okán a főt. püspök ur sziveskedett magára vállalni.

Az E. K. Tanács vallásfelekezetünk hagyományos polgári és alattvalói hűségéhez képest kedves kötelességének ismerte Ő cs. és apostoli Felségeink, királyunk és királynénk ezüst menyegzőjük ötletéből feliratilag nyilvánítani vallásfelekezetünk örömét és háláját, amit Ő Felségeik szivesen fogadtak. Urunk és királyunk

Ő Felsege kegyelmes jó indulatát tapasztalta az E. T. Tanács abban is, hogy teremti ekklézsiánknak roskadozó temploma kiigazítására magán pénztárából legkegyelmesebben 100 forintot kegyeskedett adatni.

A közelebbről tartott rendkívüli E. Főtanács alkalmával a b. Baldácsi protestans alapítványt kezelő bizottmány jelentése nyómán részletes értesítést közölt az E. K. Tanács ez ügy állásáról körü hatóságainknak; a rendkívülig tartott E. Főtanácsunk teljes készséggel adta meg a bizottmánynak a felhatalmazást arra, hogy az alapítvány terhére 100,000 frt törlesztési kölcsönt vegyen fel; mely pénzmivelet által egyfelől az alapítvány lón megmentve minden fenyegető perekétől, másfelől biztosítás szereztetett az iránt, hogy legfelyebb 7 év mulva az alapítvány használata megkezdődik, melynek áldásai első sorban szegényebb ekklézsiáink és szegényesebben javadalmazott belső ember afia segedelmezésére szolgálndnak.

A Dunán túli ev. ref. testvér egyházkerület E. K. Tanácsunkhoz is megküldött köriratában azt hozta ajánlatba, hogy ez alapítványt kezelő bizottság végleges szervezésére tervet készíteni egy negyvennégy tagból álló bizottmány küldessék ki a lehető rövid idő alatt. Az E. K. Tanács maga részéről is szükségesnek ismerte, hogy az alapítvány életbe lépte előtt kezelésének és használatának módzatai megállittassanak és szabályoztassanak; de az indítványozó testvér egyház kerület ajánlatát egyfelől korainak találta, másfelől kifejezte azon vélekedését, hogy ily népes bizottmány a mellett, hogy sok költségbe kerülne, éppen nagyságánál fogva nehézkesen munkálkodhatnék s éppen ezért azt tartja célravezetőnek, hogy az alapítvány használatát és kezelését rendező szerves szabályzatra a tervezetet megkészíteni egyedül az alapítványt jelenleg kezelő bizottmány a legilletékesebb, mint a mely eddigi éppen oly szakavatott mint buzgó eljárásával a tulajdonos egyházkerületek teljes bizalmát és háláját kiérdemelte, és a mely maga és egyes tagjai az alapítvánnyal, annak állagával, az arra vonatkozó viszonyokkal s magának a kedves emlékü alapítónak célzataival legismeretesebb. Az E. K. Tanács ezen vélekedését köriratilag tudomásukra hozta a tulajdonos testvér egyházkerületeknek és a kezelő bizottságnak.

Különben a kezelő bizottmány a maga eljárásáról, tetteiről jegyzőkönyvének közlése mellett mindig teljes készséggel értesíti az E. K. Tanácsot; a közpénztárunkból ez alapítvány érdekében tett előlegezések kamatostól megtérítették.

Mig a Baldácsi alapítvány teljes meggyőződésünk szerint hivatta van már a közel jövőben áldásos hatást gyakorolni egész vallásfelekezetünkre; nem kevésbé áldásos leend különösen a belső emberi és tanári állomások emelésére keblí nyugdíj intézetünk; a melynek kezeléséhez szükséges könyveket a főt. püspök ur becses közremunkálásával az E. K. Tanács mind beállította.

Ezen pénztárt az ügy iránti buzgalomból díj nélkül nagy pontossággal kezelő pénztárnok Jánosi Gergely afa jelentése szerint a nyugdíj intézeti alap f. évi július 31-éni állása a következő:

Folyó pénz a takarékpénztárban elhelyezve	3359 frt 26 kr.
Vasuti kölcsönkötvényben	2400 „ — „
Urbéri és szőlő-dézma váltásági kötvényekben	520 „ — „
együtt	<u>6279 frt 26 kr.</u>

Midőn ezt az E. K. Tanács örömmel jelenti a Mlgs. és Főt. Zsinati Főtanácsnak, nem titkolhatja el a feletti sajnálkozását, hogy ezen nagy jelentőségű közügyünket körüli hatóságaink nem intézik mindenütt méltó buzgalommal és pontossággal, minek bizonyítéka az, hogy a körökből az ekklezsiák által fizetendő évi illetékekből az 1878. év utolsó napjáig hátralékban van 285 frt 50 kr.

Belső ember afaítól 387 frt 50 kr.

Esketési díjakból a Sepsi Miklósvári kör kivételével, honnan e czímen befolyandók befolytak 98 frt 50 kr.
együtt 771 frt 50 kr.

Ezek a hátralékok lényegesen gátolván a nyugdíj alap ohajtott gyarapodását, az E. K. Tanács megtette intézkedéseit, hogy a hátralékban levő összegek miként a multa nézve, ugy jövőben is pontosan befolyanak, szigorubb eszközök alkalmazásával is.

Az esperesi évi vizsgákat egyes ekklezsiáink létezése és gyarapodása egyik biztositékának; a vizsgálatokról szóló jegyzőkönyveket egyes ekklezsiáink élete tükrének tartván, az E. K. Tanács az ekklezsiák életének és munkásságának nyilvántartásáért kiváló gondot fordított az esperesi vizsgálatokról szóló jegyzőkönyvek megvizsgálására. Örömmel jelentheti az E. K. Tanács, miszerint egyes ekklezsiáink erkölcsi élete, vagyoni állása nem csökkent, sőt gyarapodás vehető észre. A nyári templom utáni tanítás több helyen elhanyagoltatott ugyan, s általában némileg lazult; az E. K. Tanács azon meggyőződésben, hogy ez ősi intézményünk egyik tényező arra, hogy hitfeleink, különösen az iskolából kikerült felserdült ifjuság a vallásban gyakoroltassék, a vallásos és erkölcsös élet ösvényén vezet-

tessék, melegen ajánlja annak buzgósággal és a lehető legnagyobb hatással leendő gyakorlását jelenlevő esperes és pap afiai figyelmébe, hivatkozván angolhoni afiai példájára, kiknél a mély vallásos érzés a tevékeny vallásos élet kiváló tenyészdeje és fejlesztője a vasárnapi iskola és a vasárnapi vallásos tanítás.

A vallás és az egyház iránti vonzalom némi lazulásának a presbyteriumok lanyhulásának tulajdonítható, hogy belső ember afiai javadalmi nem mindenütt folynak be kellő pontossággal és kellő mértékben, sőt több helyen volt kénytelen az esperesi vizsgáló szék a polgári hatósághoz folyamodni azok felhajtása iránt; e tekintetben örvendetes jelenség Torda-Aranyos kör, hol csak nagyon kevés esetben látta szükségét a vizsgáló szék az ekkleziási hatóságot e tekintetbeni kötelességére figyelmeztetni.

Általános volt a panasz, hogy egyes ekkleziáink pénzei rosszul kezeltetnek; ma is hallunk ez irányban panaszt; az 1878-dik évben tartott esperesi vizsgálatokról szóló jegyzőkönyvek nyomán örömmel győződött meg az E. K. Tanács, hogy a panasz alapja évről évre gyöngül az által, hogy a pénz-vagyon kezelése mindenütt javul; a pénz- vagyont gyarapszik.

Az E. K. Tanács vonatkozó intézkedései közül azt, hogy a kötelevek mellett álló tőkék biztosíttassanak, a kötelevek minőségei nyilván tartassanak, a hiányosak újjakkal cseréltessenek, kezdik foganatba venni, a miben a többiek között, marosköri hatóságunk kiváló gondnal fáradozik. Az a szokás, hogy a befolyáni kellett, de tényleg bé nem folyt bevéndők a számadók terhére bevetteknek jegyeztessenek, az E. K. Tanács intézkedésére megy ki a szokásból; intézkedett az E. K. Tanács, hogy a kamatok új kölcsönök képpen az adósokon ne halmoztassanak, hogy ezek fizető képessége ki ne merítették; ez intézkedés nyomán a kamatok tényleg pontosabban kezdenek befolyáni; a kimutatásokban a kamathátralékok jeleztetnek, mindenen felett pedig a kamatláb szállítattott.

Az ekkleziáiak jövedelmeinek tetemes része fordított építkezésekre, épületek fentartására; 10 ekkleziában voltak nagyob szerü építkezések és újítások; ezek közül háromban új szép papi lakok építették, kettőben tanítói lakok és iskolaházak, a többiekben inkább a templomokon és tornyokon tétettek építkezések.

Építkezéseik és rendes kiadásaik fedezése mellett az ekkleziáiak az 1878. évben is csak bevétel és kiadási különzetben 9739

frt. 74 kr. pénztári maradékot, tehát tőkegyarapodást eszközöltek; melyben nincsenek leszámítva a korábbi évekből befolyjni kellett liquidumok, be nem folyt, hátralékban levő kamatok és egyéb be nem folyt beveendők.

A kolozs-dobokai körön kívüli más hét körben levő ekklézsiáink összes pénzvagyona az 1878 év végével 161,840 frt 8 kr.

Magtárak gabonában 12,852 véka,
pénzben 3,818 frt. 60 kr.

Kétségkívül szép összeg, örvendetes és biztató jelenség, de tagadhatatlan, van e szép képnek komor háttere, mely ha nem is aggodalomra, minden esetre megfontolásra nyújt alkalmat és okot.

Ugyanis, ha a Torda-Aranyos körben feltüntetett 62,102 frt. 96 kr. tőkéből levonjuk a toroczkai, toroczkó-szentgyörgyi és pár a körbeli ekklézsiáinknak értékpapirokban álló tőkéit, melyek az állam hitelén fekszenek, s ha számításba vesszük is, hogy azon körüli pár ekklézsiánk birtokába jutott községi korcsoma-regale jelen jövedelmének a kimutatásban tényleges vagyonul vétetett fel 6%-os tőkéje, mégis, kivált verespataki meg abrudbányai ekklézsiáinknak tőkéit valamint a magtárak fennebb jelzett gabonabeli és pénzösszegét egyesítve, bátran 150 ezer forintra tehetjük azt az összeget, mely ekklézsiáink összegével szemben az ekklézsiák egyes tagjait — ugyanannyi hitbéli afiait terheli; mely terü annál súlyosabb, mert az E. K. Tanács határozata ellenére több helyt áll meg, hogy az adósok a megállított 8%-on feljül 10, sőt magasabb százalékat is fizetnek; tagadhatatlanul ezen gyors tőkenövekedés az ekklézsiák javára történik, és a fizetett kamatokat úgy lehet tekinteni, mint az ekklézsiák javára tett áldozatokat; de ezen áldozatot, ha annak is vesszük hitbéli afiainak kölcsönre szorult — tehát szegényebb osztálya hordozza — akarva nem akarva — tisztán beszélve kénytelenítve, miért azon hitbéli afiai az ekklézsiákban megannyi uzsorást tekintenek, a mi a vallás és különösen az egyes ekklézsiák ügyeihez való vonzalmat és ragaszkodást tetemesen csökkenti; ezért méltán helyeselhető a Torda-Aranyos körben legutóbb tartott esperesi vizsgálat azon határozata, mely szerint az ekklézsiái hatóságokat oda utasította, hogy forgó tőkéiket takarékpénztárilag kezeljék vagy értékpapirokba helyezték, de csökkenti az adóssággal nem terheltekben is a buzgalmat a tőkében való bizakodás, a miből magyarázható azon egyre gyakoribb jelenség, hogy egyes

ekklézsiáink hivei a kepefizetés alól menekülni iparkodnak; s az egyház ügye nem kezd a hiveknek szívöken feküdni.

Vallásfelekezetünk keblében ugyanis az egyetlen alkalom, midőn a hivek előtt az ekklézsiáknak egyenesen áldozni, adózni alkalom nyílik, az uri vacsora vételkori alkalmakkal a perselyekbe való áldozat. Az irt 7 körben összesen 504 frt. 80 kr. gyült be e czimen; fejenként alig egy krajczár, minden esetre csekély összeg; s ha bár nem is tekintheti az E. K. Tanács ezt egyenesen a vallásos buzgóság mértékének, de azon gyanut kelti, hogy az ekklézsiák vagyoniukbani bizakodásának és azon hitének, hogy a hivek a kamatokban eléggé teljesítik ez iránti kötelességöket van ebben befolyása. Innen magyarázható, hogy az 1719 frt. csekély tőkével bíró, különben sem népes Felső-Fejér körben csak 5 frttal gyült be kevesebb perselypénz, mint a 34 ezer frttal bíró sokkal népesebb Sepsi-Miklósvár körben, s a 4174 frt tőkével bíró Küküllő körben 16 frt 26 krrel több perselypénz gyült be, mint a 28,729 frttal bíró sokkal népesebb Maros körben.

Az ekklézsiák pénzügye jelentőségénél fogva méltán igényli mindnyájunk figyelmét.

Tudomására jövéen az E. K. T. Tanácsnak, hogy vasutaknál egyes hiveink vannak alkalmazásban, kik maguk és családjaik semmi vallásos oktatásban nem részesülnek, s az előforduló vallásos gyakorlatokban más felekezetü és nemzetiségü papok útján részesülnek; az E. K. Tanács megkezdette esperes afia útján az ily szétosztórtan lakó hitfeleink számáról és tartózkodási helyéről jegyzéket készíteni, a czélből, hogy ha lehetséges eszközölje, hogy az ilyenek vallásos oktatásban részesüljenek s a családjaikban előforduló vallásos gyakorlatok papjaink által tétessenek meg.

Küküllő kör által kifejezett azon nézet, hogy vándor papságot szervezzünk az ily tények által: egyre indokoltabbá válik, de alap hiányában még lehetetlen.

Vallásfelekezetünk kebelében, az ekklézsiákban béke uralkodott; öt eset volt, midőn hallgatók pap vagy mester afiai ellen panaszt emeltek; a kifejlett egyenelelnekedési esetek közül hármát sikerült az E. K. Tanácsnak ohajtá-ához képest körü hatóságaink névszerint illető felügye ő gondnok afia közbejárásával békésen elintézni és az egyenelelnekedő feleket megnyugtadni; egy ügy újabb fölelevenítés okán tárgyalás alatt áll; egy esetben, midőn egyik ekklézsiánk létele lett kérdésessé, az E. K. Tanács azon kellemetlen

kötelességet volt kénytelen gyakorolni, hogy illető pap afiát közigazgatási uton ideiglenesen, lehető alkalmaztatásáig tisztességes nyugalomba bocsátotta.

A legutóbb tartott E. K. Tanács által elintézés végett az E. K. Tanácsra bízott közigazgatási ügyeket az E. K. Tanács elintézte, azonban a passio szövegének és dallamának; valamint a papszenteleési módozatok reformálása, és az úri imának úri szent vacsorák vételekor hányszor leendő mondására tett indítványokra a köri közgyűlések vélekedései csak július hóban érkezvén be, s azokat az E. K. Tanács megvizsgálás és véleményes jelentés tétel végett a főt. püspök urnak átadván, azok elintézése ez uttal még függőben marad.

Jakab Elek afia beküldvén Dávid Ferencz emléke czimű könyvét, melyet az E. Főtanács 13.—1877. sz. alatti határozatához képest irt és adott ki, az E. K. Tanács kiváló örömmel fogadta, mert az 1877. évi Főtanács azon forró ohajtását, hogy Dávid Ferenczünknek a mai napon egy hozzá méltó szellemi emlék emeltessék megvalósulva látja. A fenn jelzett E. Főtanácsi határozat 4-ik pontja értelmében Jakab Elek afiának adandó 400 frt. tiszteletdíjnak kiadatását elrendelte, valamint azt is, hogy 50 teljes példánynak ára 125 forintban a példányok beszolgáltatásával hasonlóan kifizetessék; ezen példányokat a határozat szerint csak elajándékozni, de elárusítani nem lehet; azokról később fog az E. K. Tanács a határozat értelmében intézkedni. Az E. K. Tanács a maga részéről meg van győződve, hogy a Mélt. és Főt. Zs. F. Tanács, valamint ügyünk iránt melegen érző egyes afiai teljes készséggel fogják méltányolni Jakab Elek afiának azt a lankadatlan buzgalmát, mely szerint nemcsak terhes és szakavatott munkásságot, de jelentékeny anyagi áldozatot és befektetést igénylő művével ez emlékezetes napon valásfelekezetünk örömét fokozni, e nap díszét emelni sietett.

Fordulván elé esetek, hogy polgári közigazgatási hatóságok köri egyházi hatóságaink kikerülésével falusi népiskoláinkat illetőleg inézkedtek, sőt némely egyh. hatóságaink megyei polgári közigazgatási hatóságok intézkedéseit végre is hajtották, az E. K. Tanács azon okon, mert ily módon a közigazgatás rendje megzavartatik s mert a polgári közigazgatási hatóságok intézkedései könnyen ellenkezhetnének az E. K. Tanácsnak vallásfelekezetünk önkormányzati jogán alapuló intézkedéseivel s álláspontjával, s mert a jelzett iskolák ügyét így nem lehet nyilván tartani, az megrendelte köri

hatóságainknak, hogyha polgári közigazgatási hatóságoktól iskolákra vonatkozó megtalálásokat kapnak, a megtaláló hatóságoknak írják meg, hogy megtalálásaikkal forduljanak az E. K. Tanácshoz.

Az országos nyugdíj-intézet felállításával több rendbeli vitás kérdések fordultak elé; a közoktatási kormányhoz több versben tett feliratai után ez ügy 33,375—1878 számú közoktatási kormányi rendelet által véglegesen elintéztetett, mely szerint meglévő iskoláink tanítói az országos törvény értelmében kötelesek az intézetnek tagjai lenni; ellenben azon pap afiai, kik egyszersmind iskolatanítók is, a nyugdíj intézetbe való lépésről felmentettek, valamint azon ekklezsiáink is, melyekben nincs iskolatanító, hanem a papok egyszersmind tanítók is, a mit a többi protestáns felekezetek, csak az idézett kormányi rendelet kibocsátása után igyekeznek kieszközölni.

Fordulván azonban eset elé, hogy ily afiától mégis fel akarták az illető pénzügyi hatóságok az évi illetéket venni, az E. K. Tanács felirt a közoktatási kormányhoz, hogy az illető hatóságokhoz jelzett rendeletéhez képest tegyen intézkedést, hogy ily pap afiai és ekklezsiáink ne zaklattassanak.

A polgári közigazgatási hatóságok egyenesen több esetben felterjesztései nyomán a közigazgatási kormánytól jeleztettek több falusi népiskoláink hiányai; az E. K. Tanács intézkedett köri hatóságainkhoz a hiányok lehető pótlása eszközzéséről; másfelől f. évi ápril 27-ről 55. szám alatt a közokt. kormányhoz azon iskoláink ügyében részletes felterjesztést tett, melyben felfejtette, miszerint maga részéről nem tartja lényeges fogyatkozásnak, sok oly dolgot, melyek fogyatkozásokul és hiányokul jeleztettek, hogy például több iskolának nincs deczkázott, hanem csak tapaszos padolata, hogy veteményes kertei és gazdasági mintahelyei nincsenek; ellenben ohaj tandónak jelezte a faiskolák állítását, a mit köri hatóságaink magok is szükségesnek ismervén, azok szerzésében és beállításában mutatnak is némi igyekezetet.

A faiskolák állításának ügyét melegen ajánlja most is az E. K. Tanács a Mlgs. zsinati Főtanács és köri hatóságaink figyelmébe; valódi örömeire szolgált az E. K. Tanácsnak, midőn két ekklezsiánk számadásaiból látta, hogy azon ekklezsiáknak a faiskolából bevétele volt.

Feliratában felfejtette az E. K. Tanács, miszerint a maga részéről azt sem tartja hiánynak, hogy falusi iskoláinkban nem foly-

tattatnak iparágak, minthogy ezek nem illeszthetők bé és nem tartoznak népiskoláink munkálkodásának keretébe.

A lefolyt évben is több ekkleziáink iskolája helyett állítottott községi vagy állami iskola, jelesen Torda-Aranyos körben, honnan e tekintetben némi kellemetlenségek és bajok jeleztettek, a meny nyibén a községi iskolák beállítása és életbeléptetésével különösen pénzügyi nehézségek fordultak elé; ezek azonban illető iskoláinkra zavaró hatással nem lehetnek, az E. K. Tanács csak addig engedvén meg ekkleziáinknak, hogy isko'áikat megszüntessék, míg a községi vagy állami iskola áll; mihelyt ez megszűnik, az ekkleziák iskolája azonnal megkezdi munkálkodását. Éppen ezért s egyéb tekintetből melegen ajánlja az E. K. Tanács köri hatóságaink figyelmébe, hogy községi meg állami népiskolák állításánál igyekezzenek oda hatni, hogy iskolatanítóink a jelzett iskolákban tanítókul alkalmaztassanak.

Azt a szerződést, melyet a Mlgs és Főt. E. Főtanács 23—1878 számú végzése szerint, tordai iskolánkat ille'őleg az állami közokt. kormánnyal kötött és a maga részéről elfogadott és megerősített, a közokt. kormány is elfogadta és megerősítette s annak nyomán a közel mult 187⁸/₉ tanév kezdetével életbe is lépett, a szerződésben megjelelt lak- és tanhelyiségek, tanszerek és eszközök leltár mellett átadattak.

Az E. K. Tanács kötelességének ismerte ez iskolánk működését nyilván tartani, e célból a vizsgákra mindig biztosokat küldött; a beérkezett értesítésekből azt látván az E. K. Tanács, hogy az államkormány ez iskola mellé a maga részéről kinevezett tanítók között nem alkalmaz tanítót is alkalmazott, ezért f. évi aug. 17-én 98. szám alatt meghatározta, hogy ezen körülménynek a közoktatási kormány tudomására hozatala mellett kéressék meg a közokt. ministerium, hogy a tordai közös iskola mellé a maga részéről is minden tekintetben annyira alkalmas és semmi tekintetben kifogás alá nem jöhető tanítókat alkalmazzon, mint a milyenek azon tanár afiai, kik vallásfelekezetünk részéről alkalmazva vannak.

Tudomására jövéen az E. K. Tanács annak, hogy a beállított I. és II. vegyes osztályokban igen sok féle tantárgyal vannak elhalmazva a növendékek: fennebb jelzett szám alatt felhivta tordai iskolánk igazgatóságát, hogy a polgári iskolák tantervének oly megállítását eszközölje, mely a szerződés VII. és VIII. pontjaival összhangzásban legyen, s az osztályokban éppen ezek szerint a gymna-

siumi tantárgyak kellő kiterjedésben taníttassanak annyival inkább, mert a beállított I. és II. oszt. összes növendékei közül csak három növendék nem tanult latin nyelvet; tehát ezen osztályok gymnasiumi osztályoknak is tekintendők.

E jelentés rendén eléterjesztett intézkedések bővebben megtekinthetők az E. K. Tanács vonatkozó jegyzőkönyveiben.

3. Pénzügyi jelentés.

Pénzügyi jelentésünk rendén a következő fontosabb ügyekre és mozzanatokra szoritkozunk:

a.) a mi a mult évi jelentés alkalmával reménynek mutatkozott, a Sándor Mózes-féle hagyaték megnyerését ma már ténynek mondhatjuk. Az E. K. Tanácsnak idei junius 15-ki ülésében jogügyész Molnár Sándor afia bejelentette, hogy a néhai Sándor Mózes hagyatéka iránt folytatott perben mindhárom bíróságnak kedvező ítélete ellen alperesek részéről beadott semmiségi panaszt a kir. Curia mint semmitő szék elvetette s így a hagyaték kolozsvári főtanodánk részére jogérvényesen ki van ítélve. E jogérvényes ítélettel egy 30 éven át tartott jogbitorlás lett megszüntetve s egy nemes czélu hagyomány rendeltetésének átadva. Mire becslhető a hagyomány anyagi értéke, biztosan meg nem mondható mindaddig, míg a birói átadás s az E. K. Tanács által elrendelt leltározás meg nem történt. Annyit jelezhetünk, hogy áll Körösbányán egy a piac szebb részén fekvő, kőből épült, cseréppel fedett, de rongált házból, s mintegy 20 hold külső fekvőségből. De már az nagy nyereség, hogy vallásközönségünk megszabadult egy hosszas per megújult kiadásaitól.

Elvégre a Lőrinczi-féle hagyományról is jelenthetjük, hogy befizettetett. Már a mult évi Főtanács idején beadta ugyan egyik kezelő biztos Fekete Pál aa. az irt hagyományról számadását a kezelés egész idejéről, mindazáltal e számadás megvizsgálás és határozás tárgyát csak a jelen év folytán képezhette, midőn a számadás egyes tételeit tanusító okmányok 71. p. sz. alá beadattak. Ekkor az E. K. Tanács és a másik egyenlő örökös t. i. a kolozsvári ekklezsiánk által kiküldött vegyes bizottság mind a számadást megvizsgálta, mind pedig ennek alapján a hagyomány pénzbeli összegét megállítván, a két hagyományozott testület közt az osztályt megcsinálta s ezt jóváhagyás végett jelentés mellett az E. K. Tanács és ekklezsia elé terjesztette. A hagyományösszeg tiz évi gyarapodással jelen évi

jul. 1-ső napján 15,796 frt. 29 kr. midőn a közpénztárnak jutott 7898 frt. 14 $\frac{1}{3}$ kr. Most már tehát a Lőrinczi-féle hagyomány méltán szolgálhat egyik alapjául évi költségvetésünknek. A E. K. Tanács a n. kegyeshagyományozó emlékének kegyeletben tartása mellett a Lőrinczi Mihály sirja fölé egy díszes sirkő felállítását rendelte el. (103. 119—1879. p. sz. a.) s egyuttal a gondos kezelésért is köszönetet szavazott Fekete Pál és a már fájdalom néhai Magyar Mihály afainak.

Az 1876. évi árkosi zsinaton hagyományként bejelentetett, később életjáradéki szerződés mellett birtokba vett s a sepsi. szt. királyi ekklának árverésen eladott s. szt. királyi Bagoly-féle birtok ára ez év folytán teljesen befizettetett, sőt az eladott ingóknak is egy része. E hagyomány 4000 frtig tőkésítésre levén rendeltetve, tehát a begyült pénz takarékpénztárilag kezeletik.

Szintigy takarékpénztárba helyeztetik azon évi 1000 frt. haszonbéri összeg, melyet az állam a tordai iskoláért már is fizetett az 1878-ban kötött szerződés értelmében.

Megfizette az állam az országos költségvetés rendén megszávozott államsegélyt is 1879-re 4750 frtban, még pedig ez uttal bélyegmentes nyugtára. Az E. K. Tanács ezzel szemben az 1878 évi államsegély felhasználásáról számadását az illető ministeriumhoz felküldötte, a jelen évi segély felhasználására vonatkozó javaslatát pedig a Főtanács eleibe hozta. A ministerium a felküldött számadást már jóvá is hagyta, de reményli az E. K. Tanács, hogy a Főtanács is jóváhagyó tudásul veszi azon 400 frt előlegezést, melyet a E. K. Tanács a sz. kereszturi templom kiigazítására a jelen évi államsegélyből előlegesen utalványozott és már kiadott.

A jegyzőkönyvnek több pontja, de különösen a jogügyész évnegyedes jelentései bizonyítják, hogy ez év alatt is sok oly tőke és kamatbeli követelés folyt be, melyek legalább részben elveszetteknek voltak tekinthetők, némelyik önkénytesen, fájdalom, a nagyobb rész a jogügyész erélye és lankadatlan buzgalma következtében.

Valamennyi befizetés között legszebb jelenség a kis-solymosi ekklézsiáié. Nem követelte a E. K. Tanács s mégis fizette az 1857-ben elvállalt 600 pfrt tőke tartozását. Vajha így cselekednének a többi tehetősb ekklézsiák is s ez által elősegítenék culturalis feladatainkat. Nevezett ekkla tudunkkal lassanként gyűjtögette filléreit e célra újabb bizonyosságul annak, hogy a kitartó áldozatkészség parányi erővel is szép dolgot mivelhet.

A mult évi Főtanács 44. sz. alatt elrendelvén magyar vasúti kölcsönkötvények vásárlását is, e rendeletnek megfelelőleg az E. K. Tanács a különböző alapokhoz befizetett tőkepénzekből vagy tőkésítésre rendelt pénzekből több mint 15 ezer frt értékű vasúti kölcsönkötvényt vásároltatott és pedig oly előnyösen, hogy a kilátásba helyezett 6% kamat aranyban valósággal be is jött. S midőn jelen év folytán, a magyar hitel emelkedésével, látta az E. K. Tanács, hogy nagy számban levő s kisorsolás alá későn jövő urbéri papirainkból 82% beváltással előnyös vásárt lehet csinálni, 15 ezer frt. névértékű papir eladatott és a pénzt 6% kamat mellett a kolozsvári pénzügyhatóságnál elhelyeztetett. Kamatban ez úttal nem nagy ugyan a nyereség, de remélhető, hogy adandó alkalommal más értékpapirokban való elhelyezéssel jelentékenyebb lesz a haszon. Kár nincs semmi esetre, sőt a vásárolt vasúti kötvényeknél már is jelentékeny börzei áremelkedés mutatkozik.

Ugyancsak a mult évi Főtanács 45. szám alatt a tandíjak föl-emelését főiskolánkban a nem unitárius aloszt. tanulóknál meghatározván, ez az iskolai jövedelmekben mintegy 200 frt gyarapodást eredményezett.

Azonban daczára a jelzett több oldalú gyarapodásnak, daczára annak, hogy alaptőkénk értékpapirok kisorsolása által is gyarapodtak, költségvetésünk még most is hiánnyal kerül a Főtanács eleibe, még mindig áldoznunk kell az oly régen várt szebb jövő érdekében. Kétségtelenül biztatólag hat sokakra azon tényállás, hogy bár eddigi költségvetéseink is többnyire hiányt jeleztek, mégis visszacsésés nem, sőt évről évre haladás volt észlelhető mind anyagi, mind szellemi viszonyainkban. E tényállás bizonyos, sőt elvitázhatlan, s talán nem helytelen ennek okát — főleg az emlékezetes, népes zsinati gyülekezetben — említeni annyival inkább, mert alkalmul szolgál egyúttal a hálaérzelemnek is ismételt kifejezésére. Ennek oka Isten segedelme, saját erőnk kifejtése mellett ott van a nemes angol és amerikai hitrokonok áldozó szeretetében. Angol hitrokonink a mellett hogy hozzájok küldött ifjaink oktatása által szellemi tőkénket gyarapítják, pénzbeli segélyeikkel sem maradtak el. Paget hitrokonunk útján 1859 ben, mikor legnagyobb volt szorongatásunk 1231 font sterlinget vagyis 13414 frtot küldtek. Később Paget Károly az ipa, az oly szép reményű de korán elhunyt Paget Olivér emlékére 5000 frt alapítványt tett azon tanuló ifjak számára, kik az angol nyelvben legtöbb haladást tanusitnak, — és e szép iskola itt Keresztu-

ron, a Székelyföldön, az unitáriusok zöme között, hogy felszerelve lett azon 2375 frt. nemes ajándéknak köszönheti, melyet a mi ügyünk buzgó apostola ifj. Fretwell János gyűjtött angol hitrokonink között. És Amerika, az egyházi és polgári szabadság e dicső hona, szintén nem maradt el segélyével. Értesülvén ottani hitrokonink a magyar unitáriusok szükségéről, első sorban a Channing művének magyar nyelven kiadására áldoztak jelentékeny összeget, 500 dollárt, azután pedig főiskolánk mellett két tanári széket, az ugynevezett Channing és Pristley tanszékeket állították fel.

S e célra 1874-ben ($139^{10}/_4$ font st.)	1546 frt 56 kr.
1875-ben ($163^5/_9$ font st.)	1816 frt 55 kr.
1876-ban ($119^{18}/_8 + 80^1/_8$ font st.)	2324 frt 80 kr.
1877-ben ($97^9/_11 + 50$ font st.)	1776 frt 10 kr.
négy év alatt együtt	<u>7464 frt 01 kr.</u>

küldöttek.

1878-ban a segély küldés megszűnt s a tanerők szaporítása mellett részben ez is okozza a költségvetésben jelenben mutatkozó hiányt, mert bár a segély megszűnt, — reméljük hinni fennakadt, — mindazáltal tanügyünk érdekében az eddigi tanári székeket fenn kell tartanunk s költségvetésünket is e szerint kellett készítenünk. Azonban bizunk Istenben, mely magát a kicsinyek erejében is már sokszor megdicsőítette, hogy részint hátralékköveteléseink, részint a megmegújuló áldozatkészség fedezni fogják hiányainkat.

Szintén amerikai ama nagylelkű nő Richmond Anna, ki ugyan csak főiskolánknál egy tanszék fenntartását 10 évre elvállalta s ennek megfelelőleg 5 év alatt már összesen 460 font st.-ben 5388 frtot küldött.

A pénztár vizsgáló bizottság, számvevőszék és e kettőből alakult pénzügyi bizottság év folytán szükséghez képest többször összehivatott és dolgozott. Jelentéseit az E. K. Tanácshoz beadta, onnan pedig mint főtanácsai ellátás alá tartozók, nagy részben Főtanács elé lesznek terjesztve. Itt általánosságban csak annyit említünk meg, hogy a bizottsági jelentések nyomán az E. K. Tanács maga is hatáskörében intézkedett, hol szükséges volt. A beadott számadásokból 4 darab idő rövidsége miatt — a mint ezt a számvevő bizottság bejelentette — nem lett megvizsgálva, ezek közt a tordai középtanoda pénztárnokáé.

Végül örvendetes tudomásul hozzuk Főtanács eleibe, hogy Dr. Szöllősi Máté, zilahi orvos, ez emlékezetes Zsinat ötletéből azon

hálából, hogy 1868-ban főtanodánkban tett érettségi vizsgát, a főtanoda javára 500 frt. alapítványt tett és pedig 200 frtot a kórház-alap javára, 300 frtot nevelési czélokra, és hogy ebből 100 frtot az alapítványlevéllel egyidejűleg be is küldött. Az E. K. Tanács maga részéről köszönetet határozott.

4. Főpapi törvényszéki jelentés.

A főpapi törvényszék a mult 1878. évi sept. 1. óta (a mult évi főtanács után (1878—25-27/8 az év végéig) tárgyalta 36 szám alatt, melyek közül ítélet volt 29. A mult 1878 évi tárgyalások összes száma 104, az ítéleteké pedig 75.

A jelen 1879. év első napjától aug. 23-ig a tárgyalások összes száma 62, melyek közül ítélet 43. A mult évi főtanács óta tehát (1878 aug. 25—27 óta) maig a tárgyalások összes száma 98, melyek közül ítélet összesen 72.

A főpapiszék a mult évi főtanács óta is több intézkedést tett arra nézve, hogy a válóperek kezelése a változott körülmények és viszonyok kívánalmához képest formailag is a lehető szabatoson folyjon egyházunk és az ország törvényei megtartásával bélyegzés és kiállítás tekintetében.

VI.

Elintézett ügyek.

1.) A Főtisztelendő Püspök ur a következő jelentést tette Kelemen Beniámin kedves afiának újabb adományairól:

a.) Hivatkozva Szent-István első magyar király, fájdalom már elavult e törvényére: „Cui Deus decem dederit, decimam Deo det“ a mit a nemes adományozó eddig is szeme előtt tartott és teljesített, azon reményben, hogy példája utánzókra talál, a Dávid Ferencz háromszázados ünnepély emlékéül 5000 frt alapítványt tett a valásközönség javára véghagyományilag, halála után életbe léptetendőleg. Az alapító levelet rövid időn be fogja adni az E. K. Tanácshoz, ugyanakkor az alapítvány czélját is megjelöli.

b.) Azon reményben, hogy a Dávid Ferencz alapítvány növelése ezután is folyamatban marad, erre 250 frt újabb adományt tett és fizetett be erd. urb. kötvényekben.

c.) A jelen innepélyre irt oda szerzőjének, kinek nevére alapító afia tanulótársának és halálig legőszintébb barátjának Bölöni

Farkas Sándornak emlékét idézi fel lelkében, a kitűzött pályadíj gyarapításául s írói tehetsége tovább fejlesztésére buzdításul 50 frtot erd. urb. kötvényben adott, megbizván a Főt. Püspök urat a kézbesítéssel.

d.) Visszaemlékezvén a gyermek- és tanulói éveiben (1804—1814) használt „Praecepta morum“ czimű kis könyvecskére, melynek nevezetesebb szabályai maig is emlékében vannak; s azután tapasztalva, hogy tanuló növendékeink nagyon járatlanok a moralban és a társaságbani tisztességes és illedelmes magaviseletben — pedig írva van: „qui profuit in litteris, sed defuit in moribus, plus deficit quam proficit“. 100 frtot tűz ki pályadíjúl egy oly kézikönyv szerkesztésére, mely az illem-szabályokat magában foglalja, s minden falusi iskolában is kézikönyvül használható legyen.

A Zsinati Főtanács meleg köszönetének nyilvánítása mellett fogadta el Kelemen Beniamin afia fényes tettekben bizonyított kimeríthetetlen áldozatkészségének ez újabb bizonyítékát, az E. K. Tanácsot megbizta a jelen bjelentett alapítványok és adományok nyomán szükséges teendőik elintézésével.

2.) Thoroczkói postamester Zsakó János, miként a legutóbbi zsinat alkalmával az árkosi, ugy jelenleg a székely-kereszturi ekklézsiának egy gazdagon diszített bibliát ajándékozott.

E szép ajándékért az ülés színén tett köszönetmondás után a biblia átadatott a székely-kereszturi ekklézsia használatába.

3. Néhai Simén Domokos halálával meg Dr. Hajós Béla lemondása által üresedésbe jött két tanári állomás.

A Dr. Hajós Béla által betöltött Richmond Anna tanári állomásra megválasztatott tordai tanár Derzsi Károly, munkaköréül kijelöltettek a néhai Simén Domokos által tanított tantárgyak előadása, mely szerint a Richmond tanári állomás teljesen a theologicum seminariumba tétetett át.

A terményrajzi tanári szék betöltése függőben hagyatván, e tantárgyat helyettes tanárok fogják tanítani.

Derzsi Károly helyébe tordai középiskolánkhoz az ó klasszikus nyelvek tanárául megválasztatott Boros György, Londonbani két évi tanulás után mostan hazaérkezett ifju.

4. Az 1879. évre, vallásfelekezetünk számára törvényhozásilag megállított 4500 frt. államsegélyt a közoktatási kormány utalványozván

Az E. K. Tanács által készített terv szerint ebből adatott:

- a.) belső embereknek és ekklezsiáknak a közpénztár iránti
tőketartozásaik kamatai törlesztésére 2929 frt 84 kr,
b.) ily tőkék törlesztésére 210 frt — „
c.) általános nyugdíjintézetnek 400 frt — „
d.) egyes ekklezsiáknak, belső emberek-
nek segedelemül és jutalmul . . . 1210 frt 16 kr.

5. A székely-kereszturi Koncz János féle
alapítvány áll:

a.) Szőlődézma-váltásági kötvényben	3750 frt.
Ennek évi kamata 7% levonással	174 frt. 38 kr.
b.) erd. urb. kötvényben	1575 frt.
Ennek évi kamata 7% levonással	73 frt. 23 kr.
c.) vasuti kölc. kötvényben	1200 frt.
Ennek évi kamata arányban	60 frt. — kr.
	<u>307 frt. 61. kr</u>

A sz. kereszturi isk. pénztárnok által kezelt rész elhelyezett
tőkében 882 frt.

Az egész alap 7405 frt.

Az E. Tanács indítványához képest a Zsinati Főtanács a Koncz János-féle ösztöndíjnak kereszturi iskolánkban életbeléptetését meghatározta úgy, hogy a kamatokból 240 frt. tétetik folyóvá, melyből, miként a kolozsvári meg tordai alapok életbeléptetésével történt, kezelési költségek címén a közpénztárba folyjon 40 frt., 200 frt. pedig fordították ösztöndíjakra, oly módon, hogy 10 tanulónak adassék személyenként egy tanévre 20 frt, 2 frt. havi részletben kiadandólag.

A kamatok megmaradó része, valamint a Kereszturt kezelt tőke és kamata tőkésítette kamathalmazással növeltessék újabb ösztöndíjak életbeléptetésére tőkét alkotni.

Az ösztöndíjak élvezése a folyó 1879. évi sept. 1-ső napjával kezdődik.

6. Az E. K. Tanács a Főt. Püspök ur kezdeményezésére azt hozta ajánlatba, miszerint azon célból, hogy leendő papjaink, az öngondolkozásra, önálló munkásságra s szakmájokbani kutatásra szokjanak, azok a papnövédek, kik a papi szigorlatot le akarják tenni, jelesen a harmad éves theologusok, a theologiai tanfolyam keretébe tartozó tudományok köréből mindenik félévben egy-egy házi

dolgozatot készítsenek. Ezen dolgozatokra a feladványokat a theologiai tanfolyam tanárai együttesen állítsák meg és azok is bírálják meg; a dolgozatok a bírálatokkal együtt terjesztessenek a papi szigorlatot megtartó bizottmány eleibe.

Ajánlatba hozta továbbá az E. K. Tanács, hogy mivel papjaink javadalmuk minőségénél fogva gazdaságot kénytelenek folytatni, ezért s különösen azért, hogy hallgatóik előtt kivált faluhelyeken mintakul szolgálhassanak, a papnövendékek részeltessenek némi oktatásban a földmivelésben, baromtenyésztésben, kertészetben, jelesen a gyümölcstermő fák és cserjék ápolásában és a méhészetben.

Ezen [ajánlatokat a Zsinati Főtanács készséggel elfogadván, megbizta az E. K. Tanácsot, hogy azokat léptesse életbe; s egyszersmind megkérni határozta a Nmlgu közoktatási kormányt, miszerint eszközölje ki, hogy papnövendékeink díj nélkül járhassanak azon gyakorlati gazdasági tanfolyamra, mely közokt. Minister Ó Nmlga kezdeményezésére a kolozssz monostori gazdasági tanintézetbe a kolozsvári tanító-képezde növendékei számára bérendeztetett.

7. Több egyházköri közgyűlés indítványba hozta és sürgette, hogy sz. kereszturi középiskolánkban az I—V. gymn. osztályhoz még állittassék bé a VI. gymn. osztály. Az E. K. Tanács ez ügyet a zsinati Főtanács eleibe terjesztette azzal a vélekedéssel, hogy valamint az 1878-ban tartott Zsinati Főtanács 28. számú végzése szerint e kérdés tárgyalását és abban határozat hozatalát nem tartotta időszerűnek, abban határozni most annyival kevésbé cél- és időszerű, mert a Középiskolák reformjának ügye jelenben még élénkebb vitatárgya, irodalomban, felekezeteknél és kormányi körökben, mint ezelőtt; mert közpénztárunk most is deficittel küzd. Közpénztárunk javulása esetén is az E. K. Tanács a külterjeszkedés helyett szükségesebbnek tartja, hogy meglevő tanintézeteink bensőleg erősíttessenek; a tanerők szaporíttassanak s a rendszeresített összes állomások javadalmai emeltessenek.

A Zsinati Főtanács a kereszturi középiskola fejlesztését szükségesnek, sürgősnek és így felette ohajtandónak tartja s e célból meg is bizza az E. K. Tanácsot, hogy ennek módzatai iránt a mint a törvényhozási munka haladása, esetleg egyházunk financialis állása ezt megengedi, azonnal javaslatot terjeszzen a Főtanács eleibe. Hogy azonban a létező hiányokon s különösen a tanárok túlterheltségén ad-

dig is segítve legyen, felhívja az E. K. Tanácsot, hogy a jelenlegi segédtanári állomásnak már az 18^{80/81} tanévre rendes tanársággá tétele, valamint az ezzel egybekötött kiadások fedezése módjára nézve is a legközelebről tartandó E. Főtanács eleibe javaslatot terjesszen.

8. Az állami főfelügyelet gyakorlása iránt hozandó törvénybe bevinni szándékolt ismeretes pontokat az E. K. Tanács a Zsinati Főtanács eleibe terjeszti, azon nyilatkozattal: hogy oly törvény, mely ezen pontozatokat foglalná magába, érzékenyen sértené sőt megsemmisítené a testvér protestans felekezetekével együtt vallásfelekezetünknek is iskolái ügyében törvények által biztosított önkormányzati és intézkedési jogát.

Továbbá mivel hazai törvényeink és az azokon alapuló gyakorlat elégséges és kellő módot nyújtanak a főfelügyeletnek az államkormány általi gyakorlására, addig is, míg a középiskolák ügye szerves törvény által rendeztetnék; ezért újabb, jelesen pedig a közlött pontok szerinti törvény hozatala fölösleges.

S végül, mivel a pontok szerinti törvény vagy intézkedés iskoláinkra s magára a tanügyre kártékonyan hatnának, veszedelmek is volnának.

Szükségesnek tartja ezért az E. K. Tanács, hogy a Zsinati Főtanács vallásfelekezetünk ezek szerinti aggodalmait egy feliratban hozza tudomására a közökt. kormánynak; bead egyszersmind a feliratra nézve egy szöveget.

A felolvasott felirati tervezetet bővebb megvizsgálás végett a Zsinati Főtanács átadta egy bizottmánynak, felhatalmazván az E. Főtanácsot, hogy ha szükségesnek találja, ez ügyben rendkívüli E. K. Tanácsot hívjon össze.

9. Előterjesztetik Jakab Elek afiának „Dávid Ferencz emléke“ czimü munkája.

A Zs. Főtanács nagy örömmel vette, hogy vallásfelekezetünknek korábban nyilvánított azon ohajtása, hogy Dávid Ferencz emléke a mai napon egy hozzá méltó szellemi emlékben és műben is megörökíttessék, teljesedést nyert a jelen munka megjelenésében, ezért kedves kötelességének ismeri a maga méltányoló elismerését fejezni ki Jakab Elek afia irányában a lankadatlan buzgalomért, melyet munkája megírásában és az áldozatkészségért, melyet annak kiadásában vallásfelekezetünk ügye iránt tanusított. Ezen buzgalmat és áldozatkészséget a maga részéről is méltányolni ohajtván, meg-

határozta, hogy a Dávid Ferencz alapítvány jelenleg folyóvá tett kamatrészletből az irodalmi munkásságra fordítandó egy ötöd 100 forintban Jakab Elek afának adassék ki az E. Főtanács által megállított szerény tiszteletdíj mellett, melyet Kelemen Benő afa a maga részéről még 100 frttal volt szíves megpótolni.

A falusi népiskolákban az 187⁸/₉ tanév végével tartott vizsgálatokról szóló jelentéseket fölterjeszti az E. K. Tanács az iskolák népességére vonatkozó statisztikai táblázatokkal, melyek szerint volt:

Unitárius tanköteles	fiu	3175
„	„ leány	2913
	együtt	<u>6088</u>
Ezekből tényleg járt	fiu	2630
„	„ leány	2194
	együtt	<u>4824</u>
Nem jár iskolába	fiu	545
„	„ leány	719
	együtt	<u>1264</u>
Ismétlő iskolába járt	fiu és leány	634
Járt e szerint elemi iskolába:		
unitárius fiu és leány	4824
	ismétlő iskolába	<u>634</u>
	együtt	5458
más vallásu	412
	összesen	<u>5870</u>

Ezen kimutatásból sajnálattal látta a Zsinati Főtanács, hogy 1264 unitárius tanköteles gyermek nem jár iskolába, megrendelte azért köri hatóságainknak, hogy minden módok és eszközök felhasználásával iparkodjanak, hogy a tanköteles gyermekek iskolába járjanak.

Megrendelte egyszersmind a Zsinati Főtanács, hogy mindenik egyházi körben oly nevelésügyi bizottmány alakittassék, milyen a Küküllő-körben van, melynek jó hatása már munkálkodása első évében feltűnt. Ezek a köri nevelésügyi bizottmányok a tanév végével vizsgálják meg a vizsgákat megtartó bizottmányok jelentéseit, állítják össze a kör tanügyi viszonyaira vonatkozó táblás kimutatásokat, s ezeket saját tapasztalataikkal és véleményeikkel terjeszszék a köri közgyűlés eleibe, ez aztán az E. K. Tanácshoz.

Az egyöntetűség eléréseért megrendelte a Zs. Főtanács, hogy a köri hatóságok a mennyiben lehetséges mindenik népiskolában

állítsák be a közoktatási kormány által a népiskolák számára 1872-ben megállított tantervet; melynek életbeléptetését az E. K. Tanács még korábban megrendelte volt.

Felterjesztettek kolozsvári fő, tordai meg sz. kereszturi középiskoláinkról szóló jelentések, melyek szerint volt:

a.) kolozsvári főiskolánkban:	
végzett papjelölt	7
papnövendék	19
I—VIII gymn. osztályokban	251
I—IV elemi osztályokban	71
együtt	<u>348</u>
b.) sz. kereszturi középiskolában:	
I—V gymn. osztályokban	113
az elemi osztályokban	65
együtt	<u>178</u>
c.) tordai középiskolánkban:	
I—V gymn. osztályokban	96
az elemi osztályokban	64
együtt	<u>160</u>
A tanulók létszáma Kolozsvárt	348
„ „ Székely-Kereszturt	178
„ „ Tordán	160
összesen	<u>686</u>

A Zsinati Főtanács megnyugvással győződött meg arról, hogy mind a három iskolában a tanítás valamint a növelés kellő eredménnyel folyt.

Kolozsvári főiskolánkban a közelebbi években a növendékek száma annyira szaporodván, miszerint vagy a felvételt kell korlátozni, vagy a lak és tanhelyiségeket szaporítani, ezért a Zsinati Főtanács felhívta az E. K. Tanácsot, hogy ez iránt adjon javaslatot a legközelebről tartandó E. Főtanácshoz.

A Dávid Ferencz alapítvány felhasználására nézve az E. K. Tanács ajánlattal előterjeszti a Főtisztelendő Püspök úr következő indítványát.

I n d i t v á n y

a Dávid Ferencz neve alatt gyűjtött alapítvány iránt:

1.) Mihelyt a 10,000 frt. osztrák értékű készpénzben vagy ennek megfelelő árfolyam szerinti értékpapirokban egybegyűlt, ezen összeg „Dávid Ferencz rendelkezési alap“ czímen a vallásközönség

közpénztárába tétetik le s e czimen mint elkölthetetlen tőke állandóan külön számlán kezeltetik.

2.) Ezen 10,000 frt alapítvány jövedelme, illetőleg kamata az alább megjelölt czélokra folyóvá csak akkor tétetik, mikor egy évi egész kamatjövedelem már rendelkezés alatt áll.

3.) Állandó és megváltozhatatlan szabályul mondatik ki, hogy ez alapítvány kamatjövedelmének $\frac{1}{6}$ -a szintén elkölthetetlen, illetőleg ezen alapítványi összeg gyarapítására évről évre tőkésítendő.

4.) Az e szerint fenmaradó $\frac{5}{6}$ -od kamatjövedelem felett az Egyházi Főtanács, tekintettel vallásközönségünk időszerinti legnagyobb szükségire mindenkor szabadon rendelkezik.

5.) A fennebbi pont értelmében az $\frac{5}{6}$ -od kamatjövedelemre nézve ez úttal meghatározatik; hogy abból évenként:

a.) $\frac{2}{6}$ -od az általános nyugdíjalapba kiszolgáltatik, illetőleg annak gyarapítására fordittatik.

b.) $\frac{1}{6}$ -a segélyalpnak adatik, oly formán, hogy az özvegy tanárnék és ezek árvaínak most már folyamatban levő kegyépénze évi járandóságához csatoltatván, annak szabályai szerint az illetőknek kiosztatik.

c.) $\frac{1}{6}$ -od irodalmi czélokra, jelesen papnöveldei, középtanodai és népiskolai tankönyvek koronkénti előállítására fordittatik, nem levén kizárva más, egyházunkat és valásunkat érdeklő önálló mű segélyezése és megjutalmazása, úgy szintén régi irodalmi becsesel bíró munkák kiadása sem E felett évenként az E. K. Tanács ajánlatára a Főtanács határoz. A mely évben e czélra ezen összeg ki nem adatnék, e czimen más évekre fentartatik.

d.) $\frac{1}{6}$ od-a szegény eklkléziánk és belső emberek segélyezésére fordittatik.

A mely felett szintén az E. K. Tanács ajánlatára a Főtanács határoz.

6.) Ezen szabály 3-ik pontja szerint tőkésítésre szánt $\frac{1}{6}$ -od kamatjövedelemből, valamint ez alapítvány javára ezután is befolyó kegyes adományokból új 5—5000 frt alapítványi tőke állittatik elő, s azok koronként az eredeti 10,000 frt-hoz csatoltatván, azoknak évi kamata szintén az alapítvány céljaira fordittatik.

Kolozsvárt, jul. 13-án 1879.

Ferencz József,
unitárius püspök.

Beadja egyszersmind a Főtisztelendő Püspök úr az alapra eddig adakozók neveit és adományait magában foglaló Aranykönyvet.

A Zsinati Főtanács mindenekelőtt jegyzőkönyvileg méltányoló elismerést és meleg köszönetet szavazott a Főtisztelendő Püspök Mlgs Ferencz József urnak, hogy ez alapítványt nemcsak indítványba hozta, hanem lankadatlan buzgalomával, fáradozásával meg is teremtetete, igénybe vevén vallásfelekezetünk egyes tagjai áldozatkészségét. Örömmel vette a Zsinati Főtanács, hogy az alap már a 11 ezret is meghaladta.

A felhasználásra meghatározatott, hogy 10,000 frt tőkének a kamata az 1880. évi január 1-ső napjától kezdődőleg használtassék fel az 1880. évben az indítványban foglalt célokra és módozatok szerint.

Az alapítvány kezelésére és felhasználására véleményadásra egy bizottmány küdetett, felhivatván az E. K. Tanács, hogy vegye be az egyházkörök vélekedését s közölje a bizottmány elnökével.

A Főt. Püspök urat végül felkérte a Zsinati Főtanács, hogy ez alap további fejlesztését ezután is gondozása alatt tartani sziveskedjék.

Az 1880. évi költségvetés az E. K. Tanács vonatkozó ajánlata és az e tárgyban kiküldött bizottmány vélekedéséhez képest a Zsinati Főtanács megállította, mely szerint a bevétel 17,689 — kr.
a kiadás 19,096 — kr.

fedezetlen . . . 1407 — kr.

Ezen hiányzat fedezésére kijellettett a számadásokban feltüntetett feles hátralékkamat; utasítván a Zsinati Főtanács az E. K. Tanácsot, hogy a hátralékban levő kamatokat per útján is hajtsa be. Jövendőre megállította a Zsinati Főtanács, hogy az évi költségvetések ez után minő alakban kiállítva és kinyomatva terjesztessenek az E. K. Tanács eleibe.

Végül mindennemű számadások véglegesen elláttattak.

VII.

A nemzeti előhaladás magasabb útai.

FELOLVASTA TISZT. CHALMERS ANDRÁS,
cambridgei lelkész a zsinat 2-od napján.

Ezelőtt néhány hóval örvendetesen értesültünk az angol lapokból, hogy önök Dávid Ferencz halála 300-ik évfordulóján emlékünnepet kívánnak ülni. Mi reméltük, hogy önök nemcsak arra fogják ez innepélyt felhasználni, hogy a mult egy nagy hősenek életét csodálják vagy dicsénekeket zengjenek ama gazdag áldásokért, melyek önökre Dávid Ferencz halálából kiáradtak. Reméltük, hogy önök vértanujok sirját nemcsak a pillanatnyi lelkesedés hevétől indittatva fogják virágokkal felékesíteni, hanem ama feladat iránti mélyebb, bensőbb föllelkesültségből, mely önökre a jelenben váraozik. És váraozásunk nemcsak hogy nem volt alaptalan, sőt mondhatom egész-

ben teljesült. A jelenkor fog igazán bizonyosságot tenni arról, hogy Dávid Ferencz műve nem a múlté, hanem egy nagyszerű, folyton előrehaladó mű s az ő küzdése folyton tartó küzdés. A mit én itt láttam és hallottam, bizonyosság arra nézve, hogy Dávidnak szabad, fenkölt szelleme mint éltető üde levegő eleveníti követőit. Ez azt mutatja, hogy a szabadságnak ama szent tüze, mely 300 év előtt önök nagy előharcosának keblét hevítette, egyházuk közszellemében most is él és az által munkál. Arról is meg vagyok győződve, hogy önök nemcsak a végett jöttek ide, hogy egy nagy férfiú emlékéit megtiszteljék, hanem hogy ama zászló alatt, melyet ő felemelt és szívvérével megszentelt, újlag összesereglenek.

És míg az ő szelleme körülleg minket, szedjük össze erőinket és lépünk az ő hitének és reményének soha el nem muló alapjára. Mi e pontnál szemtől szembe állunk ama nagy kérdésekkel, melyekről önök előtt értekezni szándékozom. Mi nem munkálhatunk sikeresen vallásunk érdekében, ha ama problémákat, melyek korunkban megoldásra várnak, alaposan nem ismerjük. Az Isten minket magasatos keresztény és reformátori munkára hitt, a mi nem kevesebb, mint a kereszténységet a jelenkor legnemesebb kívánalmival összhangzásba hozni és a tudományt és műveltséget a kereszténység szellemével megszentelni. És ebbeli kötelességeink ép napjainkban igen nagyok és igen sürgősek. Most a magyar állam szabadsága és önállósága biztosítva van, most az ideje a magyar szellemet fölemelni. És minél magasabbra emeli hatalmas szárnyait az önök hazájának Genius, annál nagyobb szükség van arra, hogy itt ne csak egy szabad és hatalmas, de egyszersmind egy felvilágosult nép is legyen. Barátim! mi nagy és komoly időben élünk, oly időben, mely az előhaladás szellemétől van áthatva. Minden évben tovább fejlődik a tudomány, ipar és műveltség és hovatovább a nagy felfedezések által mindinkább alárendeltetnek a természet erői az ember erőinek. A műveltségi érdekek minden irányban nagy gondal ápoltnak, a népnevelés bámulatos gyorsasággal halad és a szép iránti érzék általánosán finomul. Mi nem ismerjük félre egy szebb jövőnek mindezen jeleit, a folyton előrehaladó fejlődés mindezen gyümölcseit. Mi örvendünk a jelen viszonyoknak, a művészet és tudomány virágainak; örvendünk, hogy korunk szeret mindent alaposan vizsgálni és javítani, örvendünk a külvilág és a szellemvilág törvényei kutatásának. Ámde ezen tudományos törekvés és általános tevékenység közt a materialismus mint méreg hat,

mely a társadalom egészségét aláássa. Örök időktől fogva úgy volt az, hogy a világ inkább hódolt a testnek, mint a léleknek. És ez az oka annak, hogy a külső fejlődés magasabb és maradandóbb pontra nem emelkedhetik mindaddig, míg egy fensőbb erő működése, vezérlete a szellemet az anyag felett győzelemre nem segíti.

Ha a mai műveltséget benső oldaláról vizsgáljuk, sok mindent találunk, a mi okot szolgáltat a gondolkodásra. Nemcsak a politikai és egyházi, de a társadalmi téren is nagy bajokat és akadályokat találunk, melyek a jelen nemzedék előrehaladásának útjában állanak. Ezért a harc, melyre az önök megdicsőült reformátorának szelleme minket felhív, nem katolikus és protestáns testvéreink elleni harc, hanem inkább harc minden az államban és társadalomban mutatkozó keresztényellenes törekvések ellen, harc minden ellen, mi a vallási szabadságot, előrehaladást és fejlődést akadályozza. A feszültség, a zürzavar és dicsvágy az állami életben, az államegyház szabadságellenes törekvései, a művelt és kiváltságolt osztályok között elharapozó élvágy és könnyelműség, a tulzó szellemek durva materialismusa, és ezeknek az eszményvilág ellen irányzott támadásai, ezek azok a komoly nehézségek, melyeket mi felismerünk s melyek ellen harcolnunk kell. Ezek azok a bajok, melyekről a következőkben szólni kívánok, még pedig először is a politikai helyzetet tekintve.

A politikai téren a diplomacia már régen nem természetes, nem egyenes utat követ s úgy látszik, hogy még ma is inkább a népek vannak a kormányokért, mint a kormányok a népekért. Napjainkban, szintén úgy találjuk, hogy a politikai viszonyok alakulásokban a természet követelményei elől kitérnek és a természet rendjének ellenmondanak. Most a keleti vihar ugyan lecsendesült és Kelet-Európa felett egy békés kor hajnala látszik feltűnni. Mindazáltal, ha a világ politikai helyzetét nagyjában és egészében vesszük, az bizonytalan és homályos. Orosz és Németországban egy komoly társadalmi harc előjátékát látjuk, melynek kimenetelétől nagy mértékben függ a két állam jövője. A népek nemzeti és szabadság érzete sehol sincs kielégítve. És Európában igen kevés kormány áll a valódi népképviselőlet egyszerű és tartós alapján. És a hol parlamentek léteznek is, azok nagyobb részint csak köznap szellemek gyűlhelyei, melyek a törvényhozást csak mesterségből úzik, de munkásságuknak semmi magasabb mértéke nincs. Ezért haladnak a kormányok is többnyire a régi kerékvágásban s csak

igen ritkán hoznak létre valamit, a mi a népek életének fejlődésére nagyobb befolyást gyakorolna. S ezen kormányoknak is fentartásukra iszonyatos katonai intézményekre van szükségük, s különösen a várintézmény többoldalu káros hatást gyakorol az állami élet anyagi fejlődésére. A kormányok nem borzadnak vissza a béktelenség magvát könnyelműen hinteni a népek közé. A legtöbb kormány titkos sajtót is használ és szemlátomást inkább a fegyverhatalomra s diplomatiái cselfogásokra támaszkodik, mint a nép hazafiúi érzelmére vagy erkölcsi és szellemi erejére.

Ezért szükséges, hogy a kormányzat magasabb elvekre fektettség, mert ily romlott légkörben a nemzeti élet virágokat nem hajthat, nem tenyészhetik. De e tekintetben nem szabad kizárólag pártszempontból munkálni, vagy tán valamely egyoldalulag megállapított kész tervvel előállani. Ez nem pártkérdés. Egészséges és áldásos előhaladást teremteni általános vágy. Épen ezért általánosan egy akarattal kell a célra munkálni s oda kell törekedni, hogy a nemzeti önérzet teljes erejében mozgásba hozassék a keresztény elvek által, mely elvek a népek öntudatát teljes magaslatra fogják emelni és tiszta kifejezésre juttatni.

Térjünk már most a társadalmi állapotra. Itt is annyi ellenmondó jelenséget találunk, hogy épen nem szükséges sötét szemüvegen nézünk, hogy a helyzet szomorító voltát felismerjük. Az elnyomott alsóbb osztályok fájdalmaikat és aggodalmaikat, az osztályoknak itt is ott is feltűnő küzdelmeiket, az inséges, léleknélküli elsatnyult létnek kietlenségét nem szükség önök előtt ecsetelnem. Ezen társadalmi zürzavar és nyomor nagy részben az ember tehetségeinek és a társadalom egyes osztályainak egyenlőtlen fejlesztéséből származik. Míg az utolsó évtízben a tudomány és kereskedelem terén hatalmas lendület mutatkozott, addig a nép erkölcsi és szellemi emelésére nem fordított megfelelő gond. És a vallásos érzület hanyatlásával szemben a társadalom minden rétegében hovatovább bizonyos alávaló önzés, kicsinyes aggodás, és a mulandó javak után való hiu hajhászat uralkodik. Ezenfelül a mostani nemzedék és kivált az ugnevezett felvilágosodott körök annyira aláestek, hogy az életet a legfelületesebb oldalról tekintik. A világnak e fiai igen szerelmesek lettek a tündöklő küllátszatba és e miatt saját benső erkölcsi egészségük szenvedett végtelen nagy sérelmet. A társadalom most annyira a pillanatnyi előnyökre és élvezetekre fordítja figyelmét, hogy félrevetve a muló érdekek által, lelkiismerete szózatát el-

hallgattatja és az ember valódi rendeltetéséről megfelelkezik. Mindamellet, hogy az ember sorsa magával hordozza, hogy egy szent akarát törvényének alávetve legyen, csak ritkán van rá eset, hogy magát az igaznak, szépségnek és jónak szolgálatára szentelje; sőt ellenkezőleg azzal foglalkozik, hogy miként élvezze az érzéki gyönyöröket.

Szabadság, előrehaladás és humanitás, melyekkel a mai civilizatio oly igen dicsekszik, e szavakat sokan díszköpenyül használják, a kinnél hiányzik is a felebaráti szeretet és készség az általános physikai és moralis helyzet emelésére. Innen van aztán, hogy a társadalom különféle osztályai oly kevés részvétet tanusitanak egymás iránt s embertársaikat saját céljaik elérésére eszközöknek tekintik. Innen van, hogy az emberek Isten előtti egyenlőségének szent törvényét és a siron innen és túl való lelkiismeretbeli felelősséget némelyek nemcsak elfeledik, sőt tagadják és kigunyolják. Mindazonáltal azt hiszem, hogy ezen társadalmi bajt csak muló és természetes betegségnek lehet tekinteni. S kimondhatom azt is, hogy e társadalmi reformatiot csak vallási reformatio által lehet előidézni. Igen, hol van a vallás gyógyító ereje a kor ezen rohamosan növekedő romlásával szemben? Most már az egyház helyzetéről kell szólanom.

Egy vallási átalakulás, szellemi revolutio küszöbén állunk, melynél az emberiség lételének legnagyobbszerü problémáiról van szó. Az egyház csaknem mindenütt nagy nyomás alatt szenved, sőt Európa némely országaiban a korszellem azt hiszi, hogy a kereszténységet már meghaladta. Kivált a nagyobb europai városokban az egyház lassanként veszi lábai alól a földet. Nemcsak a templomlátogatást, hanem a kereszteleési, esketési és temetési szertartásokat is hovatovább kezdik felhagyni. A miveltebb osztályból is ezerek nem találnak már otthont az egyházban; nem tartják a kereszténységet és miveltséget összeegyeztethetőnek. Sokan az egyházat szövetséges társnak tekintik az állami és társadalmi állapotok fentartására vagy pedig eszköznek hogy a népet szolgaságban tartsák. És bizonyára e tekintetben az egyház nincs is hiba nélkül. A papság oly hosszason használta a vallást a népre nézve ijesztő eszközül és annyiszor alácsonyította le politikai pártszenvedély szolgálatában, hogy most nemesebb törekvései is félreismerttetnek és kigunyoltatnak. A papság igen ritkán gondolt az egyházi élet megalévenítésére, és a nép fel-emelésére, de igenis gondolt arra, mi a papi tekintélyt és az egyház hatalmát biztosítja. A papok megbélyegezték és üldözték a val-

lási szabadságra való nemes törekvést és folyton a merev igazhitűséget ápolták és prédikálták. Azért a tátongó úr az élő néperzelem és az egyház intézménye között s a még tátongóbb a gyülekezetek szabadságérzete és az egyházi hatóságok reactionarius törekvései közt. A jelenkor szelleme a vallástól annál hidegebben fordul el, minél inkább igyekeznek a hagyomány vitézei azt elnyomni és kigunyolni. S nem is csoda, ha a nép a katolikus egyházi tant és a protestáns hitformákat félreveti, s a római egyház (miként Németországban) ostromállapotban van. Nem csoda, ha ez időszerint és ily körülmények között, minden fénylő miveltségünk és tudományos előrehaladásunk mellett is a kereszténység láthatára lassanként homályosul. Ezért azon kell gondolkoznunk, hogy miként lehet a vallás nélkülözhetlen hatalmát újból visszaállítani? Lehetséges-e a vallási érzelmet újból felkölteni és a keresztény hitet új életre támasztani? Továbbá, a nemzeti előhaladásra nézve azon kérdés merül fel, mikép irányozhatjuk az erőket, melyek gyakran mint romboló hatalmak lépnek fel a modern civilisatióban, úgy, hogy áldásthozók legyenek? Mikép nyerhet a jó az emberek hajlamaiban és erkölceiben legtisztább és legszebb kinyomatot? Mikép virágozhatnak és növekedhetnek a családban rendes nevelés, a társalgásban őszinteség és nyíltság, s a társadalmi és politikai viszonyok között hűség? Mikép virágozhatnak mesterség, művészetek és tudomány, mint a nemes törekvésnek gyümölcsei, hogy ékesítsék és emeljék ezek az életet s ne csupán külső vagyon és testi élvezetek megszerzésére szolgáljanak eszközül?

Ha nem csalódom, ezen komoly kérdések csak úgy lelnek előnyös megoldást, ha összes miveltségünket magasabb isteni szellem hatja át. Természetesen, el kell háritni azon akadályokat, melyek a nemzetek és egyedek üdvös fejlődésének útjában állanak. De ezen Istennek tetsző műben nem szabad valamely negativ ténynyel megelégednünk, kötelességünk az emberi szivben a vallásos ihlettséget fölkelteni és az idők sebeit a szabadság, igazság és szeretet balzsamával begyógyítani és a nép benső erőit fokozni és nemessé tenni. Vagy más szavakkal: az Isten országának a népek életében meg kell valósulnia, helyét a népek szívében el kell hogy foglalja, hogy érvényre jusson államban, községben, iskolában és családban. E nélkül egy nemzet sem tud az előrehaladásnak és felvirágzásnak magasabb útjain járni. Ezen istenországa azonban nem dogmán vagy külső formákon, hanem emberbaráti érzületen, minden jó és isteni iránt

való áldozatkész odaadáson alapszik. Ha az isteni és emberi szeretetnek ezen szelleme általánossá lenne azon népek között, melyek mégis csak keresztényeknek nevezik magukat, mily egészen új élet támadna az állami és közéletben! Ekkor a nagyravágyás és önzés politikájának s vele együtt a háborúnak, a kereszténység ezen kiáltó ellenmondásának is meg kellene szünnie. Ekkor a törvény és jogszerinti minden alárendeltség mellett szabadság és a társadalmi állások elkerülhetlen különbsége mellett egyenlőség és az osztályok kibékülése jőne létre. Ekkor aztán egyesíteni fogná az emberek szívét a keresztényi szeretet és részvét, és a társadalom is elismerné, hogy a nyereség és hirnévnél, az élvezet és gyönyöröknél, a gazdagságnál és fényüzésnél magasztosabb javakat kell nagyra becsülni. És a lelkiismeret dolgaiban megszűnnének a czivodások, melyeket a nyomorult dogmatikai szórszálhasogatások okoznak, s szabadság és gyakorlatias keresztény cél lépne előtérbe. Fájdalom, még csak képzelnünk sem lehet, hogy az Isten országa valaha, vagy legalább a mi időnkben a maga teljességében eljőjön a földre. Az eszmény és valóság közt mindig mély űr fog fenmaradni, s a fény és sötétség, a jóság és gonoszság között a harcz tartani fog mind az időknek végezetéig. Mindazáltal ezen ország nem üres ábrándkép, mint a délibáb, mely reményeinket csak csalogatja. Mireánk egyesekre nézve ez ország eljövetele nem más, mint az Istennel való kibékülés és közösségnek, a nemzetekre nézve pedig szellemi erőik növekedésének és a tökéletesedésben előrehaladásuk és felvirágzásuknak tudata. Ezen ország nem jó zaj, szélvész és tűz között, hanem néma csendben, igen lassan, bár minden próféta és szent sohajtozott eljövetele után. Sem emberi törekvés és erős küzdés nélkül nem fog eljöni s épen azért az önök egyháza és önök számára magasztosabb missiot nem gondolhatok, mint hogy Isten országát hazájukban megvalósulásra segítsék. Azért egyházuknak nemcsak hitnézeteik terjesztésére kell szoritkoznia, hanem arra kell törekednie, hogy a jót győzedelmeskedni, a rosztat pedig legyőzni segítse. Semmiféle szellemi érdeknek nem szabad előtte idegennek lenni, semmiféle alkalmat nem szabad elmulasztani, mely által a nép valódi erkölcsi erejét élesztheti. Valóban az önök egyházára e korban nagyszerű feladat várakozik. Önöknek ki kell benső erőiket és szent érzelmeiket teljes mértékben fejteni. Önöknek Jézus tiszta szent vallását, az isten- és emberszeretetet honfiaik között mindenfelé apostoli buzgósággal kell terjesztetni. És ebből ho-

vatovább mind nagyobb fény, az isteni áldásnak fénye árad el, és e fényben nem fogunk többé a mult szomorú állapotokra gondolni, a talány meg lesz fejtve, s minden világi ellenmondás az Isten országában megoldását leli. Barátim! nekünk nem szabad remény és bizalom nélkül tekintenünk a jövőbe. A kereszténység folytonos előrehaladásába és az Isten országának e földön való szünet nélküli növekedésébe vetett hitnek megszűnni nem szabad. Napjainkban mindent elemeire bont fel a kutató elme, de az elemzést újraalkotás, a szétbontást egyesítés követi. S fődolog az, hogy mi önmagunkban a legfőbb életelemet birjuk, t. i. legyen bennünk erő és készség az Isten művét munkálni, a mig nappal vagyon.

VIII.

Dávid Ferencz emlékezete.

(1579—1879.)

Pályadíjt nyert óda.

Az unitárius hitalapító mártir halála háromezázadik évfordulója ünnepére írta

MURÁNYI F. SÁNDOR, szavalta Várady Károly

a zsinat másod napján.

Jelige. Minden eszmének meg volt keresztfája.
Br. E Ő t v ű s.

Ébredj álmaidból, Déva vára!
Nem hallod-é a riadót? . . .
A hosszú bánat-éjszakára
Egy szép, dicső nap viradott.
Derülj velünk kevély örömré,
Körítse fény zord sziklaföd;
Kit oly rég fed hérczed göröngye:
Ma dal, hozsánna zengi őt!

Ébredjeték, ti szent romok, hol
Ő, a merész, kiszzenvedett;
Börtönre vetve a vakoktól,
Mivel nekik fényt hirdetett.
Fel, fel . . . örömré, diadalra!
Imé: kigyúlt a hajnalég;
Megtörve már az éj hatalma,
Völgy és halom fényárban ég!

S ébredj dicső nagyunk! . . . Jelenj meg
 Köztünk te is e szép napon;
 Hisz itt ma téged ünnepelnek,
 Neved zengvén az ajkakon.
 Jövel, jövel a régi fénynyel,
 Dobd el tövis-koszorodat:
 Hú, serged vár erős hitével, —
 Virággal hintve be útag!

* * *

A hit forrása felzavarva . . .
 Enyhet nem ád, szomjat nem olt;
 Útját avar, köd, éj takarta;
 S boldog — csak az együgyü volt.
 A vallás rút eszköz lón már csak;
 Nem égi bék, oh nem vigasz:
 Tömjén füstjében az oltárnak,
 Elszállt abból: mi szép, igaz . . .!

De folyt a harcz, — „Isten nevében“ —
 Vér, pusztulás: a merre dúlt.
 A küzdelem lázas hevében
 Milljókra gyászos éj borúlt.
 S ha tűnt is egy-egy távol fény fel —
 Felénk is vetve pár sugárt,
 Népünknek ez csak arra volt jel:
 Közelg a regg; csak bizva várd!

És várta is, míg megjött végre,
 Ki hit fő titkát fölfedi,
 S nem esküszik bár a keresztre,
 Tana azért szép, isteni . . .
 Ki oltárrá tevő legottan
 Az utcza egy szegletkövét,*)

*) Kolozsvárt, a Tordautza szegletén, egész korunkig látható volt, s most ott levő anya-ekklézsiánk temploma udvarán őriztetik ama kerek kő, melyről — a hagyomány szerint — Dávid F. egy napon prédikálván, hallgatóit annyira elragadta, hogy azok vállalkra vevén, diadallal vitték be a piaczi nagy templomba, s ezzel az egész Kolozsvár áttért az unitárius vallásra.

Hirdetve róla lángszavakban
Az „Egy Isten“ tanát, hitét...!

Dávid Ferencz jött... s szólt merészen,
Zugó vihart kelt szelleme;
S miként ha villám gyúl az éjben:
Megdöbbsent rá ezrek szive.
Beszéde: eszmék lángolása,
Gyújt, lelkesít minden szava;
S mi annak egyik fővarázsa:
Ő a miénk — magyar vala!

S a nép, a mint meghatva hallja:
„Apostol ez: lelkünkéből szól!“ —
Igy zúg fel s rá egy pillanatra:
Mind, templomostól, meghódol...
Vállán viszi, ma kit mi áldunk,
A nagy oltár elébe el —
S a hit-chaoszból, im, vallásunk:
Egyszerre napként tűne fel.

De, hajh, ép ez volt bűne, átka!
A kor sötét megértetni őt.
Nagy lelkének szellemvilága
Vakká tevő hitlent, hívőt.
— És felzúg a vad harc körülte,
Szívét ezer gúny sebzi meg;
A rágalom, hogy marja, üldje:
Nyomába' mint kígyó sziszeg.

Elhagyja őt barát, rokonság,
Önvére vall már ellene;
S börtönhalálát kik kimondják:
Birái — mind ellenfele...
Csak egymaga áll a viharban,
Mint büszke cser a szirtfokon:
„Az Isten egy, megoszthatatlan:
Hitem, — másképp nem vallhatom!“

Megejté mégis a judáscsók!...
Földiekért eladatott.

Szive vérezett, égette kín sok;
 De túrt, remélt s nem alkudott.
 Egy szó: mi semmi! — s mentve élte;
 Nemcsak szabad, tán dús lehet.
 De szólt, az eszmét védve, féltve:
 „Az áldozat magam legyek!”*)

S lelkében a múlt a jövővel
 Engesztelőn ölekezett.
 Így ment halálra még örömmel,
 Hogy teljék be a végezet . . .
 S meghalt: hogy éljen a hiteszme! . . .
 Oh, nagy mig élt, halála szebb!
 Hittünk igaz mártirja, szentje:
 Véred — ügyünk pecséte lett . . .!

* * *

Ott porladozik drága hamva
 Ama szétszórt romok között . . .
 A századok szállnak rohanva
 Nagy és kicsiny pora fölött.
 Sirját — ha volt! — nem őrzi emlék,
 A kegyelet nem hagyta ránk;
 De hűn követni őt s hitelvét:
 Jel nélkül is egyek valánk.

S im: századok múltán jön újra! . . .
 Neve, híre: dicsőbb, nagyobb.
 Fejének mártir-koszoruja
 Örök gloriával ragyog . . .
 . . . Van sok, mi fáj; de hallgat ajkunk,
 Mert van vigaszunk is — elég:
 Mi annyi csodát tőn mi rajtunk,
 Nem olthaták el szellemét . . .!

A börtönéből el —, kiszálla,
 Hajnalcsillag lőn az egen;

*) Ezek voltak utolsó szavai börtönében, s akkor mondá, mikor barátai kérvé-kérték, hogy élte megmentéseért vonja vissza — legalább formaszerrűen — a Krisztus istenségét tagadó tanát.

Ott tündököl szelid világa,
 Ott ég, mint údv, sziveteken.
 Ne féljeteK e fényt követni:
 Nem bolygó tűz sir éjjelén;
 Nekünk a viradást jelenti,
 Jövönkre biztató remény!

Ne féljeteK! . . . Előre bátran!
 Örleke van bizony velünk,
 S hol együtt lészünk ketten, hárman:
 Megszenteli bűnk, küzdelmünk . . .
 . . . S te ott rómsir: ős Déva vára,
 Vesd el komor gyászfátyolod,
 S lángszókkal ird sziklád falára:
 „Ő nincsen itt . . . feltámadott . . .!”

Az unitáriusok Udvarhelymegyében, Székely-Kereszturon, f. év augusztus 24. 25. 26-ik napjain tartott zsinatának a fennebbieKben emléke van letéve. Olvasóink a közlöttekéből, ugy hiszszük, meglehetősen tájékozást szerezhettek s képet alkothattak maguknak e nagy-jelentőségű zsinatról, mely körülmény leirói tisztünket igen megkönynyíti. Az erdélyi unitáriusok 300 éven keresztül gyakran üldözött és mindig nyomott egyházára az utóbbi pár évtized a miveltség előhaladásával és a szabadszelleM általánosabb föllengésével végre szebb napokat hozott, melyekben már szabadabban lélegzelhet és nemcsak a hosszas küzdelemben fölemésztett erejét tudja regenerálni, hanem tisztult elveinek és nemes aspiratioinak, s kegyeletes érzelmeinek szabadon adhat kifejezést. S így 1868-ban Tordán megünnepele fennállásának és e hazában lett törvényesítésének 300-dik évfordulóját, és a jelen évben Székely-Kereszturon nagy alapítója Dávid Ferencz mártyrhalálának háromezázadik évfordulójára szentelt kegyeletes emlékünnepelelyt. Erdély unitáriusai ez emlékünnepelelynek nagy reménnyel néztek elébe; epedve várták, hogy a kegyelet adóját nyilván leróhassák azon férfu iránt, a kinek eszméiért igazságot szolgáltatni, tanai mellett a világ előtt bizonytságot tenni, a zsarnok hatalom miatt saját létük koczkáztatása nélkül eddig nem lehetett. Meg is lön téve minden, hogy az ünnepelely a nagy reformator emlékéhez méltó és eredményteljes legyen. Már eze-

lőtt öt évvel, a mint olvasóink előtt ismeretes, Főt. Ferencz József püspök, akkor r. pap indítványára Dávid Ferencz Alapítvány czim alatt 10,000 frtnyi összegnek közadakozás útján gyűjtése véttetett czélba és indított meg, s ép a zsinat előtt néhány nappal megjelent füzetünk arról értesítette a közönséget, hogy a Dávid F. három évszázas emlékének szánt első koszoru 10,583 frt. 07 kr. összegben készen van. Másfelől az Egyh. K. Tanács megbizta Jakab Elek jeles történészt, akadémiai levelező tagot, hogy Dávid F. életrajzát 1879-re írja meg. A munka szintén ép a zsinatot megelőző napokban készen és csinos kiállításban közreadva lett. Amott a fil-lérekből gyült tekintélyes összeg; itt a hosszas és részletes vizsgálódás után alkotott derék történelmi mű: e két monumentalis jelenség s hozzá az angolok követsége és az a rokonszenv és érdekeltség, mélyet a sajtó az ünnepély iránt kezdettől fogva nyilvánított, már előre lelkesültséggel és nagy reményekkel töltötte el a kebleket.

Az illető egyházi kör sem kimélt semmi áldozatot, hogy az emlékünnepélylyel összekötött zsinat külsőleg is fényesen sikerüljön. A főt. püspök urat s az Erdélyből mindenfelől érkezett egyházi tanácsosokat aug. 23-án a héjasfalvi vasuti állomásnál mintegy 26 kocsis s 42 székely szekér várta. Ujszékelen, a vonalon az első unitárius helységben, a papilak előtt díszkapu, lovas banderium s ünnepi ruhába öltözött székely ifjak és leányok festői csoportozata volt felállítva. Kereszturon pedig két díszkapu, egyik a város végén, másik a piacon, hol az összegyült óriás néptömeg, közepén a díszes lovas banderiummal, valóban imposans képet nyújtott. Ujszékelen Raffaj Domokos helyb. lelkész és Kereszturon Kozma Ferencz tanár szép alkalmi beszédekkel üdvözölték a jötteket, melyekre a főt. püspök ur felelt az ő kitünő szónoki modorában; az angolok részéről meg Benczédi angol nyelven tartott üdvözlétére Gordon angol és Chalmers német nyelven tolmácsolták érzelmeiket és adtak kifejezést a nagyszerű fogadtatás által keltett meglepetésüknek. Még a vendégek megérkezése előtt d. u. isteni tisztelet tartatott, melyen Barabás Lajos, helybeli lelkész mondott emelkedett imát. Estve barátságos közvacsoránál találkoztak a vendégek, mely alkalommal az első poharat az angol küldöttekre üritették, mire Gordon magyarul felelt.

24-én reggel a főtanács tagjai Kis Mihály esperes ur vezetése alatt s a holdmezővásárhelyi fiók-egyház küldöttsége Sametz And-

rás, egyh. gondnokkal élén, a főt. püspök úrnál és a főgondnok úrnál s a papok az angoloknál Boros Györggyel tisztelegvén, a collegium épületében berendezett tanácskozási teremben 8 órakor a zsinati főtanács mlgs. Dániel Gábor főgondnok füzetünk elején álló lelkes üdvözlő beszédével az ő és a püspök kettős elnökelete alatt megnyitattott és az ügyfolyamat Kis Mihály generalis orator rövid imája után kezdetét vette. A zsinatról magáról, nevezetesebb eseményeiről, főbb határozatairól és szelleméről beszélnek a fentebb közlöttek; beszél, főt. Ferencz József úr fenkölt beszéde, melylyel a brit és külföldi unitárius társulat küldötteit bemutatta; beszél Chalmers A. cambridge-i papnak az angol küldöttség nevében tartott lelkesítő beszéde; beszélnek a Gordon Sándor belfasti lelkész által magyar üdvözlő kisérétében átnyujtott üdvözlő iratok a brit és külföldi unitárius társulat, az ulsteri keresztény unitárius egyesület, az írlandi egyesült presbyteri és egyéb alánemirő egyházak részéről s az írlandi szabad congregationalis uniótól és az amerikai unitárius társulattól és követétől küldött adressesek. Beszélnek a képv. tanácsi jelentések, az „elintézett ügyek“ fejezete, Chalmers magas keresztényi szellemtől átlengett felolvasása és Murányi F. Sándor elragadó, gyönyörű ódaja.

A zsinaton tartott egyházi beszédek szintén egészben fognak egy külön füzetben közreadatni s itt csak röviden kell megemlékeznünk ezekről is, annál is inkább, mert magunk, e folyóirat szerkesztői, levén szerencsések a délelőtti egyh. beszédeket tartani, véleményt önmagunkról nem mondhatunk. Meg kell azonban említenünk, hogy az isteni tiszteletek általán lélekemelőek voltak, s különösen ki kell emelnünk a főt. püspök úr remek szónoklatait, első nap d. e. a Dávid F. emlékünnepegy alkalmából tartott oratioját és másodnapján az ifju papok felavatásakor mondott beszédét. Az országos híri szónok e beszédeivel legszebb szónoki diadalai egyikét aratta s szebb babért aligha fűzött díszkoszorujába, mint augustus 25-én a papokat felavató szónoklatával. Albert János, a kitünő imairó, tordai lelkész, gyönyörű agendája első napján teljesen méltó volt az ünnepély nagyszerűségéhez. S csakis dicsérettel szólhatunk az első nap d. u. szónokáról Kis Gy. Sándor kénosi lelkészről is, valamint a másodnap d. u. szónokról Györfi Ferencz énlaki lelkészről, kik mindketten szépen megfeleltek a közönség várakozásának. A templomba délelőttöken a közönségnek alig egy ötöd része juthatott be s főleg első napján oly nagy számmal gyűltek fel a hely-

beli és a vidékről egybesereglett buzgó hivek, hogy a templom mellett a papilak jókora terjedelmű négyszögű udvarát is egészen megtöltötték és az urvacsoraosztás alatt a püspök urhoz a templomba petitio küldetett be, hogy a künmaradt népnek beszédet tartson. Érdekes nagyszerű jelenet! Dávid F. emlékünnepevényéhez, ki a szabad ég alatt egy kerek kőről hódította meg Erdély fővárosát az unitarismusnak, teljesen találó. A püspök úr engedve a kérésnek, a papilak tornácára állva mondott egy gyönyörű, megragadó rögtönzött beszédet, a nagy néptömeg fokozódó lelkesültsége közt fejtegetve az ünnepély célját és fontosságát s intve a körüllevőket a hitbuzgóság ápolására és meleg vallásosságra, mely őseinknek dicső erénye s egyházunknak minden időben fentartója volt.

Az üléseknek is volt a Dávid F. emlékével szoros összekötetésben egy érdekes és lélekemelő jelenete. És ez: midőn a püspök úr béjelentette, hogy a Dávid F. alapítvány a célba vett 10,000 frt. helyett szinte 12,000 frtra gyűlt fel. Jól esett mindnyájunknak önerőnk és áldozatkészségünk e fényes bizonyítékát hallanunk. S a lelkesedés a főt. püspök úr nevének hosszan tartó harsány éljenzésében tört ki, s buzgó kitartó fáradozásáért, melyet évek során a Dávid F. alap e magas összegre emelésében hiveink minden áldozatkészsége mellett is kifejtienie kellett, a Zsinati Főtanács jegyzőkönyvileg is legmelegebb köszönetét fejezte ki.

A fényes ebédekről s a még fényesebb bálról részletes leírást adni terünk szűk volta nem engedi. A hangulat mindeniken kitünő, lelkesült volt s a főt. püspök úrnak a királyi házra mondott első pohárköszöntését a szellemes toasztok az egyház kitünőségeire, a jelen volt idegen felekezetek papjaira, egymást érték. Különösen nagy lelkesedést keltettek Gordon S. magyar nyelven mondott rövid talpra esett toasztjai, melyek közül emlékezet okáért ide igtatunk egy párt: „Uraim és hölgyeim! Engedjék meg, hogy köszönetül a mi szives fogadtatásunkért, itt a Székelyföld szabad bércei között mondjak önöknek egy jeligét. A mely nép nemcsak érett és képes a szabadságra, de nem kimélve semmi áldozatot, szabadságát kivívni is tudja: az valóban megérdemli azt. Adja az ég, virágozzék önök honában a nemzeti szabadság, a hit és lelkiismereti szabadság örökkön örökké. Éljenek a székelyek!” Egy másik, melyet Kerekes Samu szellemes verseitől kedvet kapva modott:

Kerekes barátunk szólott poetice,

Én is azt akarnám, non tam magnifice,

. . . Dulce et decorum pro patria mori,

S nem kevésbé dicsó a hazáért élni.

Töltse tele tehát, mindenki poharát,

Igyunk s kiáltsuk: A magyar nemzet vivát!*

Chalmers mindenütt német nyelven beszélt missionáriusi szel-
lemben s nagy tetszést aratva. S ha még megemlítjük, hogy angol
barátink közöttünk a legkitünőbbben találták magukat, s a magyar
rokonszenv és barátság őket nekünk teljes mértékben meghódította,
valamint hogy ők is a magyar unitáriusok s általán ismerőseik
szívét és szeretetét teljesen megnyerték, s hogy ők az unitáriusok
s honunk viszonyait — a zsinat előtt Kolozsvárt, Tordát, Torocz-
kót, Maros-Vásárhelyt, a zsinat után Pálfi Dénes és Jakabházi urak
meghívása folytán Br. Orbán és Boros Gy. kíséretében Udvarhely-
megyében több helységet, s Gordon a székely egyleti-tagokkal Csi-
kot is meglátogatva — a leglekiismeretesebben tanulmányozták, nem
marad egyéb hátra, mint meleg köszönetet és elismerést fejezni ki
a székely-kereszturi zsinatrendező bizottság: Kozma Ferencz, Ja-
kabházi Zsigmond, Szentkirályi Árpád, Raffaj Domokos, Gombos
Samu, Ürmösi Kálmán és Barabás Lajos s általán az egész egyház-
kör iránt, azon kitünő tapintatért, áldozatkészségért és fáradságért,
mellyel a rendezést a maga nemében páratlanul vezették. Meg vagyunk
győződve, hogy a zsinati vendégek Székely-Keresztur és környéke
vendégszeretetére mindig a legkedvesebben fognak visszaemlékezni.

És az egész zsinat és emlékünnepegy örökre nevezetes
emlék fog maradni nemcsak szívünkben, hanem egyháztörténetünk-
ben is. A zászló, a melynek kitűzésében és föllobogtatásában Dá-
vid F. elesett, három évszáz után most a legdiadalmasabbban lobo-
gott föl. És a midőn az emberek szive kezd velünk érezni s a kor-
szellem irányunkkal rokonszenvezni, midőn ép azon táborból jönnek
ama bámulatos fenkölt sorok „D á v i d F e r e n c z e m l é k é r e *”),
mely egykor vele szemben elkeseredett harczot vítt, s midőn az an-
gliai s amerikai unitárius és más szabad keresztények jobbjá, rokon-
szenvé s testvéri érzülete van mellettünk és mivelünk: tekintetünket fel
a magasba irányozva bizalommal és reménnyel nézhetünk a jövőbe.

A székely-kereszturi ünnepély kifolyása gyanánt tekinthetni
a Dávid Ferencz működése és kiszenvedése helyén, Kolozsvárt és
Déván ugyanazon napon, sept. 7-én tartott unitárius isteni tiszte-
letet, amott az angol pap Chalmers, német nyelven nagyszámu

*) L. Mult füzetünk első cikkét Sámi L. ref. tanártól.

közönség jelenlétében, itt e folyóirat egyik szerkesztője, Péterfi, a reformatus templomban, mely zsúfolásig megtelt, végezvén a szolgálatot. Első eset, hogy nálunk angol unitárius pap prédikált és első eset, hogy Déván unitárius isteni tisztelet tartatott. Köszönet Chalmers úrnak emelkedett szellemü beszédeért, és köszönet Gordon úrnak, hogy dévai látogatásával alkalmat adott Sándor József, Sándor Miklós és a többi barátainknak Déván, hogy ott az első unitárius isteni tisztelet megtartassék, és köszönet Déva derék ifju lelkészének Szócs Sándornak és nemes gyülekezetének, hogy templomukat átengedték nekünk nagy martyrunk iránt a kegyelet adóját leróni.

Minden unitárius történeti hely a jézusi szellem diadalától, a melynek te igazi apostola voltál, oh dicső martyr! zendült fel három évszázaz emlékünnepegyeden. Csendesen nyugodhatsz már. Börtönöd felett világosság honol s a keresztény világ egén a tiszta valás és a jézusi szeretet napja van áldó sugaraival felvonulóban!

L E V E L E Z É S.

Ujszékel, 1879, julius.

A kereszteri egyházkörben a rendes évi közgyűlés f. évi jun. 19-én tartatott meg Kadácsban t. K o v á c s M i h á l y esperes úr elnöklete alatt, köri gondnok Jakabházi Zsigmond, egyházi tanácsos Raffaj Károly s kevés kivétellel minden köri lelkész és tanító atyánkfiai jelenlétében. Legyen szabad itt örvendetes jelenségekpen megemlitenem, hogy néhány év óta az illetők nagy érdekeltséggel látogatják a közgyűléseket, a mi arra enged következtetni, miszerint mindinkább kezdjük beismerni, hogy egyházunk közügye egyszersmind édes mindnyájunk ügye s így azt önmagunk érdekében is pártolni kell.

Nevezett napon d. e. 9. órakor a közgyűlés minden tagja és nagy számu hallgatótság isteni tiszteletre gyűlt, hol medeséri lelkész F e r e n c z i Á r o n afia tartott alkalmi egyházi beszédet, Mát. XVII. 1. 2. 3. 4-ben megirt igék alapján.

Ennek végeztével a szokott üdvözetek után elnök afia a papi lakban a gyűlést megnyitván, legelsőbbben is megteszi évi jelentését. E szerint egyházkörünkben a lelkek összes száma 14,021. Kereszteltetett 240 fiu, 254 leány, ebből házasságon kívül 59, konfirmáltatott 340, eskettetett 117 pár, meghalt 345, átállott hozzánk 27, tőlünk 13. Rendes tanköteles volt a két nemből 1553, ismétlő 587, ezek közül tényleg iskoláztatott 1458. Az egyes egyházak anyagi és szellemi állapotára vonatkozólag haladás észlelhető, minek bizonyítéka az a körülmény, hogy 30 egyház közül csupán 5 egyházban van még régi papi lak, de azok is mindannyian újak építésére készülnek; a nagyobbyszerű építkezéseket kivéve, hol természetesen a pénznek apadni kell, pénzerőben is

gyarapodnak egyházaink. Az egyházi rend és a hallgatóság közt, illetőleg az ekleziáákban a viszonyok békések és megnyugtatók.

Köri gondnok P a k o t I s t v á n ú r az elnökséghez intézett levelében öregségi elgyengülése miatt lemondását jelenti, mit a közgyűlés, tekintetbe véve szívélyes jó indulatát, egyházunk iránti meleg érdeklődését, belső embereink s ezek özvegyei és árvái, ekleziáink és közintézeteink ügyeinek előmozdításában tettek által érzékitett ügybuzalmát s mindezekben felhalmozódott érdemeit — nem fogadott el, kérve, hogy ha bár nem a tettek mezején harczolva is, de a csendes magányban jó indulatot táplálva, bölcs tanácsokat osztogatva köri gondnoki hivatalát tovább is megtartani ne terhelteessék, ohajtva egyszersmind, hogy öreg napjait és éveit a béke és nyugalom olajága árnyában hoszsza ideig élvezhesse.

Tkts. F ü l ö p I s t v á n pénztárnok ú r azon jelentése, hogy az id. Pálffy Dénes által a keresztköri papi gyámolda javára tett alapítvány a kolozsvári takarékpénztárban az 1289. szám alatti könyv szerint 1492 frt. 98 krból áll, valamint köri gyámoldai pénztárnok B o é r L a j o s afának számadása s ennek azon utolsó tétele, hogy gyámoldánknak házi kezelés alatt, felvéve a még hátralékban levő összegeket is, összesen 329 frt. 25 krja van — tudásul vétettek. Ez utolsóra nézve pedig meghatároztatott, hogy pénztárnok afia a hátralékosok kimutatását annak idejében a vizsgáló hivatalnak adja át s ez hivatalos utazásában szedje fel.

Derzsi J ó z s e f helyettes főjegyző és Kelemen Albert marosköri jegyző afiainak azon indítványa, mely szerint mondaná ki az egyh. főtanács, hogy valamint köznapokon, úgy vasárnapokon is csak egyszer és pedig az előima után mondassék „Miatyánk“, úrvacsoraosztás alkalmával pedig az eddigi négyszeri helyett csak kétszer: prédikáció előtti s az úrvacsorai beszédre következő bűnbánó ima után, minden ellenmondás nélkül elfogadtatott s törvényre emelését a közgyűlés teljesen ohajtja; ugyanezen atyánkfiainak azon indítványa pedig, mely szerint az eddigi papszentelési szertartás helyett mondaná ki az egyházi Főtanács, hogy ezentúl minden felszentelendő pape egyszerre térdeljen le körben s esperesek és főjegyző s esetleg a köri jegyzők is oly számmal álljanak a körön belől, szintén körben, szemben a felszentelendőökkel, hogy minden egyes felszentelendő fejére egy esperes vagy jegyző egy keze tétessék s a főpásztor a középen állva mondjon csupán egyetlen egy segítségül hívó imát — nem fogadtatott el, mert ámbár a közgyűlés ez indítványban felhozott indokok alapján e tárgyban is ohajtaná a reformot, de azért mégis a papszentelési szertartást a régi alakjában inkább megtartandónak véleményezi, minthogy az ezen indítványban körülírt alakban reformáltassék.

A sepsi-miklósvári közgyűlés azon indítványára, hogy a passio szövege és dallama, az első rövidítve, a kor kívánalmaihoz idomítottassanak, közgyűlésünk véleménye az, hogy mivel ez idő szerint népünk a passio iránt kiváló mértékben érdeklődik s hallgatására tömegesen seregel, dallama, úgy a mint van, megtartandó, szövegére nézve pedig az indítványhoz csatlakozik.

Egy özv. papné afiának a községi és ekklézsiái közterhek hordozására vonatkozó kérelmére, melyben további alkalmazkodás végett határozott választ kér az iránt, hogy valjon ő ily terhek hordozására kötelezhető-e vagy nem? — meghatároztatott, hogy mint özv. papné fennálló törvényeink és gyakorlatunk alapján, mindennemű ekklézsiái terhek alól feloldoztatik s ennek foganatosítására az illető presbyterium utasítandó. A mi pedig a kérelemnek a községi terhekre vonatkozó tárgyát illeti, e tekintetben a közgyűlés határozott választ nem adhatott, mivel ezzel egyidejűleg tett indítvány következtében a mlgs. és főt. E. K. Tanács hivatalosan felkérendőnek határoztatott, hogy miután egyházkörünkben a szolgabírói hivatal az 1865 és 1871-dik évi kormányi rendeletek ellenére az egyes községek előtt úgy nyilatkozik, miszerint a közmunkák alól ez ideig mentesített egyházi hivatalos személyek, u. m. papok, mesterek, gondnokok és harangozók kötelesek a községi terhek hordozásával s ennek következtében némely községekben zaklatásnak vannak kitéve — felterjesztés tétetnék az illető minisztériumhoz lehető jogsérelem orvoslása céljából.

A fennebbi tárgyakon kívül még több aprólékos ügyek is voltak tanácskozás alatt, de azokat térkimélés tekintetéből szükségtelennek találtam ide sorozni.

Raffaj Domokos,
egyházköri jegyző.

Maroskör, Nyárad Szt. Márton, július.

A szabédi unitárius egyházi községben jun. 18-án tartott gyűlésben több oly indítványok merültek föl s jöttek határozat alá, melyek jelzik ez időkor jobbitni vagy legalább újítani hajlandó tevékeny szellemét, valamint azt is, hogy környéki gyűlésünk csak azért, hogy más környék véleményét egyben-másban nem osztja, nem épen oly csökönős, mint azt reá fogták. (Lásd Ker. Magvető X-dik köt. 6-dik füzet 380-dik lap).

1.) Egy már a mult gyűlésen indítványozott egyházköri könyvtár létesítése megállítatott, melynek magvát az újabb időkor vallásos irodalmának termékei képezendik.

Az évi részvénydíj az lesz, mi volt eddig a kebli gyámoldában, (50—100 kr.) s ez által az ezen intézetbeli részvényfizetés megszűnik, minthogy különben is már „átalános gyámolda“ alapított; az iskolatanítómesterek pedig az országos gyámoldába fizetik e nemű illetéköket.

A könyvtári egylet szabályai — ha nem tévedek — nem emlékeznek arról: miként részesül a könyvtár javadalmában azon köri belső

ember, ki ha például tíz évig fizette részvónyét, s aztán egyik távolabbi egyházkörbe helyeztetik át, melynek könyvtára nincs?

2.) A papok jelenlegi felszentelési modora — mely szerint a püspök és esperesek egyik kezök újjait, a kineveztetés sorrendjén egymás után letérdelő új papok fejére tevén, a püspök egy-egy imát mond el felettök — megszüntetendő, s úgy alakítandó át: hogy a fölszentelendők körbe állítva, s a püspök magasb állványról kezeit feléjük kiterjesztve, mondjon áldást reájok.

— A reformatio korszakában a volt a protestans hitfelekezetek irányeszméje, hogy a vallásos igazságokra s intézményekre nézve kitelhetőségig menjenek vissza az apostoli korszakra, s mit onnan elsajátíthatnak, azt azon kor tekintélyével hitelesítve, tartsák fenn a későbbi püspöki szerzeményekkel szemben.

Ily intézmény a jelenlegi papfölszentelési mód, magától az apostoli kortól véve át, melyet a reformatiotól lefolyt negyedfél száz esztendő nem elavitott, hanem megszentelt; s épen ezért hinni lehet, hogy a környékek többsége s a Főtanács nem tér el az inkább újítás mint jobbitás kedvéért az apostoli intézménytől, a szt. Péter temploma erkélyéről a rom. kath. hitü néptömegre áldást osztó pápa eljárásához; anynyival is inkább, mert a kézre a tételes fölszentelésben azon természeti de-lej-erő nyilatkozik, mi például egy édes apa eljárásában, ki lát új pályára bocsátandó a megválás érzékeny pillanatában, midőn útasításait s jó tanácsait adja, a természet indításából kezével annak kezét szorítja vagy fejére teszi, lelkéből folyó jó tanácsainak erőhatósító conductorául. Én azért részemről a régi fölszentelési mód ajánlott megváltoztatásának határozottan ellene vagyok.

3.) Gyakorlatban volt környékünkben, hogy felekezeti népiskoláinkban téli vizsgálat is tartatván a helybeli pap jelenlétében, ez az eredményről az esperesi hivatalhoz jelentést küldött; a tavaszt pedig valamelyik szomszédos ekklézsia papja — esperesi kirendelés nyomán — tartatta meg, s erről a nyári közgyűlésen mindenik jelentést olvasott föl, hogy a) erkölcsi vagy anyagi tekintetben mily előhaladás vagy hátrány mutatkozik a múlt évhez képest? b) mily taneszközökkel szaporodott az iskola e nemü gyűjteménye? c) az iskolakötelezettek összes számából hány fiu s leány részesült tanulásban? d) az országosan megállított tanírgyakból melyek tanítottak? e) a szülők s illetékes előljárók a vizsgálatoni meg vagy nem jelenése által mily részvétet tanusítanak az iskolaügy iránt? E jelentések nyomán az egyházi s világi tagok tudomást vettek, melyik ekklézsia és tanító mily buzgalmat fejtett ki iskolája érdekében.

Jelen gyűlésen a világiak részéről való elnök, környéki gondnok indítványára az eddigi vizsgálati modor oda lett változtatva, hogy a téli vizsgálat szüntetessék be, s a tavaszi vizsgálatok megejtésére két a környék határszélén fekvő legnépesebb ekklézsia papjai nevezettek ki, hogy ezek tegyenek meg jelentéseket.

Az eddigi vizsgálati modor mellett az ekklézsia élelmezési költség 1—2 frt volt legfeljebb. Ezentúl a két kijelölt pap a tőlük távol fek-

vő ekkleziák iskolai vizsgálatára szekérrel s kocsissal indulva ki s minden estvére honjukba nem térhetvén, természetesen tetemesebb költségbe kerülnek, a mellett hogy ők is „ex nobili officio“ díjtalanul végzik kötelességüket. A következő évek meg fogják mutatni, mily szellemi nyeresémet idéz elő e változtatás.

4.) Pártoltatott azon indítvány, miszerint isteni tisztelet tartáskor csak az egy könyörgés után mondandó Úri ima. Ugy az úrvacsorai asztalnál is csak az előima után.

5.) Egyházkörünk törvényerőre kívánja emeltetni, hogy a ki vagy kik az ekkleziás tagok közül a belső emberek ellen vádat emelve (az 1875-iki kolozsvári Főtanács 17. sz. alatti határozata 4-ik cikkét szem előtt tartva) vizsgáló bizottságot kérnek ki: előlegül tegyenek le 15 o.ért. frtot, mit utólagoson az fog hordozni, ki a vád alatti hibában vagy méltatlanul vádaskodás bűnében találtatik. *)

6.) Tárgyalás alá került a nagypénteki passio ügye is, melyet a mesteri kar egyes tagjai egyik-másik körből több idő óta újítás alá kívántak vétetni. A gyűlés hozzájárul e kívánathoz, a mennyiben ohajtaná, ha a Főt. Képv. Tanács egy szakértőnek átadná szövege lehető rövidítése s egy-két kifejezésnek jobbal helyettesítése végett.

Egyébiránt a mesteri kar nem mutatott valami élénk részvételt e tárgyban; mintha hallgatólag elismerné, hogy úgy is a hogy van (a passio) mégis csak kényelmesebb dolog azt elénekelni, mint magát a kinszenvedést elhordozni.

x. y.

IRODALMI ÉRTESITŐ.

Dávid Ferencz emléke. Eliteltetése és halála háromszázados évfordulójára. J a k a b E l e k magyar tudom. akadémiai tagtól. Budapest, 1879. Czimlap, ajánlat, előszó és tartalom I—XVI. Szöveg: 1—256 l. Egyh. tört. emlékek, a D. F. életrajzához 1—80 l. egy körrajz lappal.

Jelen füzetünk majdnem egész tartalma a Dávid Ferencz háromszáz éves jubilaema alkalmából f. évi augustus 24-én Sz.-Kereszturon megkezdett zsinat örök nevezetességü mozzanataival foglalkozik. E sorok a kitünő történész, e közlöny egyik régi hive és kiváló szorgalmu munkatársa, Jakab Elek, m. tud. akad. lev. tag által, az egyházi főtanács megbizásából e nevezetes alkalomra irt s fennebbi czim alatt megjelent könyv ismertetésére szánvák, mely a zsinat előtt pár nappal kerülvén ki csak sajtó alól, ezt megelőző füzetünkben nem ismertethettük.

A midőn ezuttal is röviden ismertetjük, nem annyira a könyv kritikai méltatását tűztük célunkká, mint inkább olvasóinknak kívánunk szolgálatot tenni, figyelmüknek e könyvre való felhívásával.

*) Az Egyh. K. T. nem tartván czélszerűnek, hogy az igazságkeresés útja bárki előtt is megnehezítettessék, Maroskör határozatát nem erősítette meg. — Szerk.

Bátran kimondhatjuk, hogy e munka egyháztörténeti irodalmunkban páratlanul áll, nemcsak azon körülménynél fogva, mert a legnagyobb magyar vallási reformatornak bámulandó nagy alakja ebben van először feltüntetve, hanem mert oly mesterileg állítja azt elénk, hogy lehetetlen, hogy még a nem unitárius hitű olvasóra nézve is hódító hatást ne gyakoroljon, el ne ragadjon. Ama remek essayk: János Zsigmond, Szt. Ábrahám Mihály és Farkas Sándor nagyérdemű írója e művével egy új fényes koszorút fűzött halantékai körül.

A munkát szerző „Kelemen Benőnek, minden unitárius ügy áldozó barátjának“ ajánlotta.

Műve I—XIV. fejezetben tárgyalja a hit és lelkiismereti szabadság merész bajnoka s az unitárius vallás alapítója, korát túlhaladott fölvilágosult szellemű reformator élete történetét

Az I. fejezetben: Dávid Ferencz születés-helye, ideje, nemzetisége, ifju kora, kiképeztetése s patronussa felderítésével foglalkozik a szerző, melynek végeredménye az, hogy Dávid Ferencz 1510 táján Kolozsvárt született egyszerű polgári állású szülőktől, s hogy kiképeztetését a hazai nemzeti iskolákban, ennek betetőzését Wittenbergben, a reformatio meleg fészkeben nyerte.

A II-ik és III-ik fejezetekben már Dávidnak mint besztercezi tanodai igazgató s péterlaki plebánosnak első reformatori mozdulatait, s az 1555-beli széki zsinaton Stancaroval szemben nyert diadalát tárgyalja, mely után Kolozsvár és N. Szében város egyszerre tisztelik meg meghívásaikkal, szép jövedelmű plebánosi hivatalaik felajánlásával. Ő Kolozsvár meghívását fogadta el, mely által Kolozsvár 1555-től fogva Dávid működésével az erdélyi reformatio központja lett.

A IV—VII-ik fejezetekben a Kálmancsehi és Stancaro elleni harczokat, az 1557-ki kolozsvári zsinat eseményeit — melyekben Dávid már mint az erdélyi magyar luth. ekklák superintendense szerepel — tárgyalja; később az urvacSORA kérdésben a Kalvin nézete felé való hajlásával s az 1558—1560. évekbeli terjedelmes irodalmi munkásságával foglalkozik, mely időtől fogva udvari predicator s a Kalvin nézetűek püspöke (1560—1564). Ez időben jő be Blandrata. Dávid kedvező állása alkalmat szolgáltatván Serveto s mások iratai megismerésére, nézetei mindinkább fejlődnek, s Károlyi Péterrel való összeütközése a szt. háromság kérdését hozta szőnyegre, mely után Dávidnak az unitarismus ügyében folytatott irodalmi és szóbeli hitvitái kerülnek tárgyalás alá. Ennek küzdelmeit, diadalát s későbbi üldözését tárgyalja szerző a VIII—XIV-ik fejezetekben, melyek munkája legnagyobb részét foglalják el. (76—255. ll.)

A mit itt közöltünk, csak száraz váza a műnek. Terünk szük volta miatt egyes jellemzőbb helyek közlését is mellőznünk kell. Különben is olvasni kell e művet a maga egészében és szépségében, hogy az ember Dávid F. kerához képest végtelen nagy szellemi fenségességét, türelmeségét, és a mit egyszer igaznak lenni megismert, annak kimondásában, egész élete feláldozásáig elmenő lelki bátorságát, szóval reformatori lánglelkét és prófétai jellemét csodálhassa és a szerzőt úgy tárgyias

felfogás, párttalan ítélet, mint művészi előadás tekintetében méltányolni tudja. Egyik rendkívüli nagy érdeme szerzőnek, hogy nemcsak Dávid F. életének hű képét tárja az olvasó elé, hanem az ő vezérszellemétől áthatott hazai reformatio egész genesisét és folyamát. Magát a kort oly hű vonásokkal festi, hogy a ki e munkát és annak ropant adatbőségét nem ismeri, nem ismerheti alaposan a hazai hitújítási mozgalmak történetét sem.

És végül a miért a szerzőnek felsorolt érdemei mellett osztatlan elismeréssel kell adoznunk, hogy ő a XVI. száz honunkban legkimagaslóbb vallási reformatorának, theologusának életrajzát írta meg és a theologiai ismeretekben oly járatossággal, hogy vallási testületünk, egyházunk, csakis büszke lehet arra, hogy világi rendében theologiai téren is ilyen szakavatott férfit mondhat magáénak.

Szerző műve nemcsak az unitárius, hanem általán a hazai prot. egyh. történeti irodalomban epochalis munka és emlékünnepegyünknek kétségtelenül egyik dicsősége, egyház alapítónk életének és érdemeinek maradandó emléke. Hitrokoninknak e művet megszerezni erkölcsi kötelesség parancsolja, a kiknek is azért, valamint minden történetkedvelőnek szíves pártolásába szeretettel ajánljuk.

Az oklevéltárral ellátott kiadás: 2 frt. 50 kr., a másik egyszerűbb: 2 frt. Kapható szerzőnél (Budapest, II. kerület Toldy Ferencz-utca 713 sz.) és Abafi Lajos, budapesti könyvvarus utján könyvkereskedőknél.

Protestans új képes naptár 1880. szökö évre. Szerkesztette Dúzs Sándor tanár. Ára: 50 kr. A rendes naptári részen kívül magában foglalja: Dobos János czeglédi ref. lelkész életrajzát (arczképpel) Baráth Ferencztől. Haan Lajos b. csabai ev. lelk. életrajzát arczképével. Tóth János néhai ev. lelkész életrajzát (arczképpel) és a mi kitünő kartársunk, néhai Simén Domokos életrajzát arczképével, s ezeken kívül több érdekes elbeszélést tartalmaz a prot. egyházi tiszti névtárt adja pontosan összeállítva. E változatos dús tartalmu naptárt bátran ajánljuk a nagy közönség s különösen pedig lelkészeink figyelmébe.

Protestans pap. E czim alatt indítottak meg egy új folyóiratot Lágler Sándor ev. pap és Kálmán Dezső ev. ref. pap. Folyóiratuk főleg a gyakorlati tér művelését tűzte ki célul, azonban az egyházi szónoklatra is kiváló gondot fordít. Tájékozásul itt közöljük az első szám (oct.) tartalmát: Olvasóinkhoz Reformatio-ünnepi beszéd Keresztelési beszéd. Halotti imák. Én az Úr szolgálója vagyok. Lelkészi iroda. Viszálkodó házásokkal való bánásmód. Különfélék. Előfizetési ár egész évre 4 frt; félévre 2 frt; negyedévre 1 frt. A hasznosnak ígérkező folyóiratot ajánljuk lelkészeink pártolásába.

Új biblia fordítás fog megjelenni magyar nyelven izraelita tanodák számára, Löwy M. E. fia könyvvarus és könyvkiadó cég kiadásában. A fordítást Reich Ignác (a „Béth Él“ ismeretes szerzője) eszközöli. A biblia I. könyvének magyar szövege közelebről kikerül sajtó alól. Annak idejében ismertetni fogjuk.

Magyar könyvészet 1860—1875. című munkára hirtet előfizetést Petrik Géza. A munka két részre oszlik. Az első részben betűrendben adni fogja az 1860—1875. években megjelent magyar könyvek és szaklapok jegyzékét, kitéve mindenütt az egyes művek pontos címét, alakját, lap és évszámát, a megjelenési helyet, kiadót vagy nyomdászt és árt. A második rész pedig a tudományos szakmutatót fogja képezni, mely egyes szakokban ismét betűsorban tünteti föl az első részben foglalt czimeket, rövid kivonatban és árak nélkül, de utalva mindenütt az első rész lapszámára, hol a teljes czim stb. felfalálható. Megjelenik az év végéig mintegy 30 ivnyi terjedelemben. Ára 5 frt lesz. E valóban hézagpótló művet ajánljuk az iskolai és más közkönyvtárak s az egyes irodalombarátok pártolásába.

A székely-udvarhelyi ev. ref. főtanoda „Értesítője“ szerint, melyet Szakács Mózes tanvezető szerkesztett, az 1878—79. tanévben: működött 17 tanerő. A tanulók létszáma évrázáskor volt 282. Érettségi vizsgára állottak 19-en, kik mindnyájan éretteknak nyilváníttak. A tanuló ifjuság erkölcsi magaviselete általában kielégítő volt.

A baróthi gazdasági szakosztálylyal megtoldott felső népiskola értesítővénye 187^{8/9}-ről. Szerkesztette: Bedő József igazgató. E négy osztálylyal bíró intézetnek 43 növendéke volt a mult tanévben. Működött a vallástanítókat is ideértve 8 tanerő. A tanulók nemzetiségre nézve mind magyarok, vallásra nézve 21 r. kath, 18 ev. ref., 4 unitárius. Ez intézetnek Erdővidéken igen szép elhivatása van, melynek hogy megfelelően szívünkől ohajtjuk.

KÜLÖNFÉLÉK.

Angol barátaink hazájukba szerencsésen visszaérkezve, elragadtatással irnak a lapokban magyarországi útkökről. Az itteni szokások, a vendégszeretet és a lelkesültség, a melylyel itt létük alatt mindenfelé üdvözölték, nem kis mértékben lepte meg őket. Gordon vizsgáló utjában Debreczent is meglátogatta, hol jelen volt a reformátusok épen akkor gyűlésttartó egyetemes conventjének egyik ülésén. Erdélyben és Magyarországon szerzett benyomásait és tapasztalatait a „Christian Life“ és „Christian World“ című elterjedt lapokban közölte honfitársaival; mig Chalmers az „Inquirer“-ben és az „Unitarian Herald“-ban czikkezett felejthetlen látogatásáról. Az erdélyi unitáriusok kitartását a multban, összetartását a jelenben és a hitbuzgóság és lelkesedés amaz óriás mérvét, melyet jelen zsinatukon felmutattak, nem győzik eléggé bámulni. Oct. 22. a brit és külf. unitárius társulat meghívására a Canon-Street Hotel nagy Halljában nyilvánosan tartották meg beszámoló beszédeiket egy rendkívül népes meeting előtt. Midőn e sorokat irjuk, a részletes tudósítás még nem érkezett hozzánk a gyűlésről, de megvagyunk győződve, hogy azzal az

angol és magyar unitáriusok közti rokonszeny csak növekedett és a testvéri viszony köztünk szorosabbra fűződött.

Derzsi Károly tordai tanár, t. munkatársunk, ki a sz. kereszturi zsinaton a boldogemlékü Simén Domokos helyébe Kolozsvárra választatott meg tanárnak, előre nem látott körülmények miatt az Egyh. K. Tanácstól tordai állomásán megmaradhatását kérvén, az E. K. Tanács kérése indokait figyelembe véve, az illető tanszéket Boros György Derzsi helyébe Tordára választott tanárral töltötte be.

A ref. egyház conventje, mely Debreczenben, sept. 10-én tartatott, néhány főgondnok kivételével, a tagok teljes számát gyűjtötte össze. Vay Miklós, br. ünnepélyes megnyitója után, Molnár Aladár azon indítványa vétetett tárgyalás alá és fogadtatott el, hogy a gyűlés egy bizottságot nevezzen ki, a conventi bizottság munkálatai felől az egyh. kerületek által adott vélemények előterjesztésére. E bizottság megalakulván, a suprema inspectio tárgyában hozatott oly értelmű határozat, hogy a convent helyesli püspökeinek s főgondnokainak ez ügyben tanusított magatartását s felhatalmazta őket továbbra is az állami hatalom minden túlkapásaival szemben való védekezésre, s szükség esetén a convent egybehívására. Egyuttal jónak látta a gyűlés egy emlékiratot terjeszteni fel a kormányhoz, melynek elkészítése céljából a lépések megtétettek. Megbeszélte még a vasárnap megünneplése kérdése is, mire nézve szigoru intézkedés tételre hívta fel a convent a kormányt; továbbá elfogadták a conventi bizottságnak a köznevelés és közoktatás szabályzásáról szóló munkálatát. Bizottságok kinevezése által gondoskodtak az énekes-könyvről, a moldva-oláhországi missioról, az országos domestikáról stb. Nagy Péter indítványára végül a konvent közelebbi ülésének színhelyéül Kolozsvár jelöltetett ki.

Az ág. ev. egyetemes közgyűlés mult sept. 11-én kezdődőleg tartatott meg Budapesten. Az egyházkerületi férfiak és összes superintendenseken kívül részt vettek: Trefort Ágoston minister, Tanárky államtitkár, Szász ministeri tanácsos és Erdmann hallei egyetemi tanár stb. Kiváló érdeket kölcsönzött a gyűlésnek, hogy az elhunyt Zsedényi helyébe br. Radvánszki Antal választatott főfelügyelőnek, ki nagy szabásu székfoglaló beszédében élesen hangsúlyozta a hitfelekezetek közti egyenjogúság és viszonzosság érvényesítését, melynek hiányát a vegyes házasságok alkalmával felmerülő akadályok és válóperek képezik. — Megemlítjük még, hogy az egyházat keblileg érdeklő ügyeken kívül tárgyalattak a főfelügyeleti jognak szabályozására vonatkozó ministeri pontozatok. Közgyűlés elfogadván a tiszai kerület határozatát, erélyesen tiltakozik az oly törvény ellen, mely a prot. felekezetek meghallgatása nélkül saját igyeikbe szól s mely a mellett az állam érdekében fölösleges intézeteik fentartását és fejlesztését saját alapon lehetlenné teszi. E végből br. Radvánszki elnöklete alatt egy sérelmi bizottságot választott, utasítván ezt, hogy a reformatusokkal érintkezve, ha szükség, memorandumot intézzen az országgyűléshez, vagy ha kell, rendki-

vüli egyetemes gyűlést is hívjon össze. Radvánszky 2000 frtot adott a házi pénztár alapjára.

A tordátfalvi ifjuság önképző kört alakított oly czélból, hogy hasznos ismereteket terjesztő lapokat és könyveket járattva a téli estvéket semmittevés helyett nemes foglalkozással töltsék el és maguknak az egyszerűbb gazdasági kérdésekben irodalmi úton alapos tájékozást szerezzenek. A gyakorlati ismeretek szerzése mellett a lelki művelődést elősegítendő, erkölcsi és vallási munkák közös olvasását, tüzték társulatuk egyik főfeladatává. Üdvözöljük a székely ifjakat e nemes törekvésükben!

Gyászhir. Botár Ferencz, egyházi tanácsos, hosszas betegeskedés utáni f. hó 17-én, élete 54-ik évében, Budapesten, elhunyt. A néhai az ötvenes években kolozsvári főtanodánkban, mint segédtanár, a latin nyelvet tanította; később a báró Wesselényi Miklós fiainak nevelője lett. Buzgó unitárius volt s folyóiratunknak mindig lelkes pártolója. Nyugodjék csendesen!

Irodalmi ujdonságok.

„Dávid Ferencz, első unitárius püspök halálának háromszázados évfordulati emlékünnepe, az unitáriusoknak 1879-ben augusztus hó 24. és 25. napjain Sz. Keresztúron tartott zsinati gyűlése alkalmával mondott imákban és egyházi beszédekben“. Ezen czim alatt ép most hagyta el a sajtót zsinati emlékfűzetünk a következő tartalommal: I. Ima. A zsinat szombat estjén, mondotta Barabás Lajos. II. Hymnus. A vasárnapi isteni tiszteletre írta Nagy Lajos. III. Példát adtam nektek. Zsinati ima és beszéd, vasárnap d. e. mondotta Péterfi Dénes. IV. Dávid Ferencz emlékszóba, Ferencz Józseftől. V. Előkészítő beszéd és imák az uri szent vacsorához. Albert Jánostól. Hálás megemlékezés. Zsinati ima és beszéd. Vasárnap d. u. mondotta Kis Gy. Sándor. VII. Minő szeltemben plántáljunk és öntözzünk a vallás mezején. Ima és beszéd. Papszentelés alkalmával mondotta Kovács János. VIII. A papi hivatal célja s gyakorlásának módja. Ferencz Józseftől. IX. Papszentelési záríma. Kiss Mihálytól. A fűzet ára: 60 kr. A tiszta jövedelem a Dávid Ferencz-alapítvány javára fordittatik. Kapható Stein és Demjén könyvnyomdánál és szerkesztőségünknel Kolozsvártt.

Szintén most jelent meg Az unitárius kis tükör német nyelven Bécsben Carl Gerold's Sohn bizományában. Ára 1 frt. 50 kr. Kolozsvártt, Stein János könyvkereskedésében kapható.

A függelék magában foglalja a vallásügyi szabványokat a mint czeke az approbata s a compilata constitutiokban, a Leopoldi 1691, 1693. évi s a kiegészítő diplomákban, az 1791, 1847/8. s 1868. magyarországi s a birodalmi tanácsban 1868-ban kelt törvényekben foglalvák.

Felhívásra A Dávid F. emlékére írott pályamunkákról a Ker. Magy. ezt megelőző füzetében közölt elentés 5. sz. alatt megbírált, „Ledől a börtön, melyben kilehelted egekbe rontó óriási lelkedet“ kezdetű ódára nézve az illető helyről fel vagyunk hatalmazva kijelenteni, hogy ezen óda nem mint pályamunka küldetett be, hanem a pályázat kihirdetése előtt íratott és szerző tudta és beléegyezése nélkül adatott át bírálatra.

Sajtóhiba: 328 l. a 8 pont végén: . . . „felhatalmazván az E. Főtanácsot, hogyha szükségesnek találja, ez ügyben rendkívüli E. K. Tanácsot hívjon össze“. helyett ez olvasandó: felhatalmazván az E. K. tanácsot, hogyha szükségesnek látja, ez ügyben rendkívüli E. Főtanácsot hívjon össze.

ARANY-KÖNYV.

A Dávid Ferencz-alapítványra tett kegyes adományok.

Huszonnyolczadik közlemény.

	fr. kr.		frt. kr.
4407. Konecz György és neje		Jármí Dánielné	10 —
Ambarus Rózália N. Bo-		Derzsi Istvánné	2 —
rosnyórol	10 —	4.) Haranglábbon:	
Pálffi Mihály ivén M. Vásárh.		Szathmári Gyuláné	1 —
Özv. Tolnay Jánosné	10 —	Miske Elekné	1 —
Pálffi Mihály	5 —	4440. Gálfalvi Istvánné	— 50
4410. Kecskeméti Samu	1 —	Gálfalvi Mariska	— 20
Baruch Adolf	10 —	Pál Györgyné	— 20
Oppenheim Salamon	1 —	Pál Róza	— 10
együtt	27 —	5.) Sároson:	
Végh Sámuel Kovácsi An-		Kis Lászlóné	1 —
tálné urasszony által	10 —	Kis Ida	— 50
Felszegi Gábor Harangláb	5 —	Pataki Lászlóné	5 —
Török Áron F. Rákos	5 —	Ifj. Bihari Jánosné	— 50
Orbán Balázs orsz. képv.	20 —	Murvai Jánosné	— 50
Küküllőköri nők adománya		Nagy Jánosné	— 40
Rédiger Árpádné urassz.		4450. Nagy Róza	— 20
gyűjtőívén *)		Sigmond Istvánné	1 —
1.) Dicső-Szentmártonban:		Muhai Istvánné	1 —
Rédiger Árpádné	5 —	6.) Ádamoson:	
Benczédi Sándorné	5 —	Molnár Jánosné	2 —
Özv. Marosi Jánosné	1 —	Vajna Józsefné	4 —
4420. Székely Jánosné	5 —	7.) Bethlen Szentmiklós:	
Felszegi Jánosné	5 —	Molnos Istvánné	— 50
Szabó Sándorné	2 —	8.) Szent-Benedeken:	
Szabó Dánielné	1 —	Séder Rezsőné r. kath.	1 —
Kis Sándorné	1 —	Csiki Mózesné ev. ref.	2 —
2.) Szőkefalván;		Molnár Miklósné	1 —
Gábos Mihályné	1 —	Molnár Ilka	— 30
Szentmiklósi Miklósné	5 —	4460. Molnár Vilma	— 20
Kispál Sándorné Fejér R.	5 —	Nagy Sándorné	— 50
Jánosi Károlyné	1 —	9.) Széplakon:	
Jánosi Istvánné	— 10	Kis Samuelné	1 —
4430. Gedő Ferenczné	— 20	10.) Dombón:	
3.) Dézsalfalván:		Özv. Nagy Józsefné	1 —
Sándor Gergelyné	1 —	Ütő Lajosné	1 —
Derzsi Sándorné	— 40	Kisgyörgy Zsuzsa	1 —
Muzsnai Róza	— 30	Ifj. Szédy Görgyné	— 50
Szentpáli Gergelyné	1 —	együtt	86 10
Muzsnai Klára Járai Rób.né	5 —	Derzsi János M. Vásárhely	
*) A gyűjtés özv. Kriza Jánosné és		(3-szor)	50 —
Kovácsi Antálné urasszonyok szí-		Domokos Áron nyomáti l.	2 —
ves felhívására történt.			

	frt. kr.		frt. kr.
Györfi Lajos kaali l. gyűjtő- ivén :		Lukács Mihály	— 6
Nagy Ferencz	— 10	Simon János	— 3
4470. Kis György	— 10	Dobos János	— 5
Daniel István	— 20	Fábián József	— 3
Daniel Ferencz	— 10	Györfi Lajos	1 —
Kis Daniel	— 10		együtt 4 34
Kis Danielné	— 10	László Domokos és neje Mi- hály Mária Sz. Udvarh.	10 —
Kis Mihály	— 5	Sz. Udvarhelyi ekklezsia	4 —
Kis Mihályné	— 5	4520. Péterfi Sándor és neje	
Kutosi József	— 10	Szöcs Anna Közéapajta	5 —
Kutosi Józsefné	— 10	Kövári László (5 szór)	10 —
Fábián László	— 6	Szt. Háromság bányatársu- lat Abrudbányáról :	
4480. Lőrinczi Márton	— 25	Mózes András l. által	20 —
Lőrinczi Mártonné	— 25	Kelemen Benő, azon re- ményben, mikép ez ala- pítv. növekedése ezutánra is folyamatban marad, újo- lag adományozott erdélyi urbéri papirban	250 —
Kovács János	— 10	Molnár Miklós szt. hende- deki lelk. gyűjtőivén:	
Mátyus Gergely	— 7	Az ekklezsia részéről	2 —
Kutosi József	— 3	Fikker János	1 —
Barabási László	— 3	Fekete Albert	— 20
Ifj. Dobos István	— 3	Nagy Sándor	— 10
Fábián Mózesné	— 3	Kőmives Lőrincz	— 10
Veres Péter	— 5	Kőmives János	— 10
Veres Péterné	— 5	4530. Bordi Áron	— 10
4490. id. Dobos Sándor	— 3	Koncz András	— 10
ifj. Dobos Sándor	— 3	Faluvégi István	— 10
„ Dobos Sándorné	— 3	Kőmives István	— 10
Varga Ferenc	— 3	Márkos János	— 10
Tökés Mózes	— 5	Molnár Miklós	1 —
Tökés Mózesné	— 5	Molnár Ilka, Miklós, Gyula és Albert gyermekei emlékére	4 —
Özv. Szakács Istvánné	— 3		együtt 9 —
Lóvy Dávid	— 20	Pálfí Sándor, ny. szt. már- toni isk. tanító gyűjtőivén	
Özv. Matyus Lajosné	— 3	Ny. Szt. Mártonból :	
Nagy Lajos	— 3	Pálfí Sándor	2 —
4500. Özv. Gönczi Gergelyné	— 3	Pálfí Sándorné, Kovács M.	1 50
Mátyus Ferencz	— 6	Gyermekeik : Lina	— 50
Kis Pál	— 6	4540. „ Dénes	— 50
Mihály Zsuzsa	— 6		
Györfi Zsigmond	— 9		
Naggy Gergely	— 10		
Simon József	— 6		
Fábián László	— 3		
Veres Ferencz	— 3		
Kis György	— 3		
4510. Kis Mihály	— 6		
Mihály András	— 3		
Gönczi Gergely	— 6		

	frt. kr.		frt. kr.
„ Poli	— 50	4580. Nagy Sándor	— 10
„ Erzsi	— 50	Adorján József	— 10
„ Zoltán	— 50	Király Anna	— 10
Nagy Mihály	— 50	Kilyén Mózes	— 5
Sipos Ferencz	— 20	Adorján Ferencz	— 20
Filep Anna	— 20	Török István, tanító	— 50
Id. Kovács Sándor	— 40	Nagy József. Ny. Szentmár-	
Ambrus Józsefné	— 10	tonból	— 30
Csikfalváról:			
Sütő Mihály	— 50	együtt	15 10
4550. Fazakas Domokos	— 30	Fikker Albert	10 —
Mihály József	— 10	Gál Miklós Kövend	5 —
Özv. Májai Ferenczné s fia		Derzsi István	10 —
Gábor	— 50	4590. Ujszékeli ekkla az ün-	
Szabó István	— 30	nepélyes fogadás alk.	20 —
Csók József id.	— 20	Dombi Mózes H. szt. már-	
Fiai: József és Ferencz	— 20	toni lelk. gyűjtőivén:	
Sipos Mihály	— 20	Dombi Mózes I.	1 —
Mihály Márton id.	— 10	A presbyterium	1 —
Mihály Márton ifj.	— 10	Lukácsfi Sándor	— 50
Fazakas Mihály	— 20	Nagy István, Tölgyes	— 40
4560. Neje Kiss Anna	— 20	Id. Dombi Ferencz	— 15
Gyermekeik: János, Lajos		K. Dombi Mózes	— 15
Dénes, Sándor, István, Mi-		Jakab József	— 10
hály, Pál 5—5 kr.	— 35	Egyes hivek adománya	1 80
Fazakas Márton	— 10	együtt	5 10
Neje Gergely Anna	— 10	Szentmártoni Kálmán, ny.	
Fiok: Albert	— 10	sz.mártoni lel. gyűjtőivén:	
Tob Lajos	— 10	(2-szor):	
Biró András	— 10	Szentmártoni Kálmán	3 —
Fazakas István	— 10	4600. Szentmártoni Sámuel	2 —
Neje Balog Juliánna	— 10	A kendői egyház	5 —
Gyermekeik: Mariska és		A jobbágyfalvi l. egyház	
Ferencz	— 20	tagjai:	
4570. Ifj. Szabó György és		Nagy Gyula	1 —
neje	— 20	László János	— 48
Id. Mihály János	— 20	László Anna	— 24
Buzaházáról:		Id. Balogh István	— 24
Ifj. Kilyén József	— 20	Id. Fazakas Mihály	— 48
Id. Nagy Mihály	— 20	Kocsis István	— 48
Fia Lajos	— 20	Id. László Mihály	— 24
Id. Kilyén Miklós	— 10	Nagy János és fia	— 48
Kilyén-Sándor és fia Dénes	— 20	4610. Balogh Mártonné	— 30
Kilyén Zsigmond	— 10	Fazakas János	— 24
Jánosi Ferencz	— 30	Kocsis János	— 24
Nagy Ferencz	— 50	Incze László	— 6

	frt kr.		frt kr.
Legifj. Fazakas Mihály	— 12	a bordosi ekkla pénztára	10 —
Ifj. László Mihály	— 12	Vajda Mihály gondnok	2 —
Ifj. Balogh István	— 12	Deák Dénes lelk.	1 —
Györfi István	— 12	együtt	13 —
Boér Ferencz	— 12	Szakács Károly adófelügyelő	
Fazakas Györgyné	— 12	Sz. Udvarhelyről	2 —
4620. Id. Kocsis Ferencz	— 12	Gál Miklós sz. kereszturi isk.	
együtt	15 32	főnök által a zsinaton el-	
Sándor József Déváról	10 —	adott ódák árából	12 22
Nagy Zsigmond Kúsmődről		Ifj. Útő Ferenc Kálnokról	5 —
8 ezüst huszas értéke	2 64	A 25-ik közl. összesen	662. 82
Bodnár István, Balassa-		Hozzáadva az előbbi 27 közl.	
Gyarmat	10 —	összegét	10,583 07
Esp. Kovács Mihály küldé-		Az alapítvány:	11,245 89
ménye			

Ezen közleményben foglalt adományok legnagyobb részben még mind a zsinatot megelőző időből és annak folyama alatt jöttek kezemhez. Meg vagyok győződve arról, hogy többen lesznek, a kik hasonlóan Kelemen Benő, közügyeink iránti áldozataiban kifáradhatatlan atyánkfiához, ez alapítvány további gyarapítását melegen ohajtják s azt mint ő már megtevé, ezután is pártolni fogják. Ugyanazért az Aranykönyv továbbra is nyitva marad.

Kolozsvárt, october 24-én 1879.

Ferencz József.

A holdmezővásárhelyi unitárius fiók-egyház részére a székely kereszturi emlékünnepegy alkalmával egy barátságos estélyen adakoztak:

Derzsi János, M. Vásárhelyről	20 frt.	Szathmári Gyula, Haranglábról	5 frt.
Rédiger Árpád, D. Szt. Márton	5 "	Török Sámuel, Szt. Mihályról	10 "
Benkő Mihály, Kolozsvárról	5 "	Gordon Sándor, Belfastból	5 "
Gyulai László	5 "	összesen	60 frt.
Péterfi Dénes	5 "		
mely összeg, midőn id. Számetz András, gondnok által az ekklezsiagyülésben bejelentetett, az egyháztagok a következő adományokat tették:			
Id. Számetz András	10 frt.	Horemusz András	5 frt.
Figura Daniel	5 "	Benczur István	5 "
Megyelka József	10 "	Megyelka Lajos	3 "
Aczél Luiza, özv. Berta Lajosné	2 "		40 frt.

Egész összeg: 100 frt.

hová fordítása meghatározásáig takarékpénztárba helyeztetett. A szives adakozóknak e lap terén is meleg köszönetet mondunk.